

Katja Kaski

OSALLISUUDEN JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TUKEMINEN
KUVAKOMMUNIKOINNIN KEINON KEHITYSVAMMAISTEN
PÄIVÄTOIMINNASSA

Opinnäytetyö

Kuntoutuksen ohjauksen koulutusohjelma

2020



Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

OSALLISUUDEN JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TUKEMINEN KUVA-KOMMUNIKOINNIN KEINAIN KEHITYSVAMMAISTEN PÄIVÄTOIMINNASSA

Kaski, Katja

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuntoutuksen ohjauksen koulutusohjelma

Kesäkuu 2020

Sivumäärä: 46

Liitteitä: 2

Asiasanat: kehitysvammaisuus, osallisuus, itsemääräämisoikeus, kuvakommunikointi

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tukea ja vahvistaa aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta kuvakommunikoinnin keinoin. Tarkoituksena oli selvittää kuvakommunikoinnin lisäämisen ja LetMeTalk-kuvakommunikointi sovelluksen käytön vaikutuksia aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä toimeksiantajan Espero Toimintakeskus Oivapajan kanssa, joka tarjoaa työ- ja päivätoimintaa erityistä tukea tarvitseville henkilöille.

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa perehdytään yleisesti kehitysvammaisuuteen, osallisuuteen, itsemääräämisoikeuteen sekä avataan tässä työssä käytettyjä kommunikaatiomenetelmiä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä käytettiin avointa haastattelua, ja osallistuvaa havainnointia. Haastattelut tehtiin yksilö- ja ryhmähaastatteluina. Osallistavana menetelmänä käytettiin PECS-kuvanvaihtomenetelmää ja LetMeTalk-kuvakommunikointisovellusta, joita hyödynnettiin selkoryhmätoimintatuokioissa.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että kuvakommunikoinnin keinoin saatiin aikaan positiivisia hyötyjä kehitysvammaisten asiakkaiden osallisuuteen ja sen myötä itsemääräämisoikeuden toteutumiseen. Onnistuakseen kuvakommunikointi vaatii aikaa, toistoja ja pitkäjänteistä työskentelyä asiakkaiden kanssa. Toimiva ympäristö ja motivoitunut henkilökunta mahdollistaa suurelta osin keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten asiakkaiden erilaisten kommunikaatiokeinojen käyttämisen ja kehittämisen.

USING PICTURE COMMUNICATION TO SUPPORT PARTICIPATION AND SELF-DETERMINATION IN DAYTIME ACTIVITIES OF THE MENTALLY DISABLED

Kaski, Katja

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling

June 2020

Pages: 46

Appendices: 2

Keywords: moderate and severe mentally disability, participation, self-determination, picture communication

The goal of this thesis was to support and strengthen the participation and self-determination of moderately and severely mentally disabled adults by using picture communication. The purpose of the thesis was to find out how adding picture communication and the use of the LetMeTalk augmentative and alternative communication application affects the participation and self-determination of moderately and severely mentally disabled adults. The thesis was done in cooperation with Esperi Toimintakeskus Oivapaja which offers work and daytime activities for people with special needs.

In the theoretical section of the thesis the focus was on mental disabilities in general as well as the concepts of participation and self-determination. The section also details the communication methods used in the thesis.

The thesis was implemented as a functional method. The research methods used were an informal, conversational interview conducted on individual and group basis as well as inclusionary observation. The participatory methods used were Picture Exchange Communication System (PECS) and LetMeTalk augmentative and alternative communication application. They were utilized during easy-to-understand group activities.

The results of the thesis showed that using picture communication yields positive outcomes in client participation and following that actualisation of self-determination. Time, repetitions, and long-term commitment to clients is needed for picture communication to work. A functional environment and motivated staff make it possible for moderately and severely mentally disabled clients to use and develop their communication skills.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KESKEISET KÄSITTEET	7
2.1 Keskipaikea ja vaikea kehitysvammaisuus	7
2.2 Osallisuus	10
2.3 Itsemääräämisoikeus	11
2.4 Kommunikointi	13
2.4.1 Kuvakommunikointi	15
2.4.2 PECS-kuvanvaihtomenetelmä	16
2.4.3 LetMeTalk-kuvakommunikointisovellus.....	18
3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT, TAVOITE JA TARKOITUS.....	18
3.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	19
3.2 Tutkimuskysymykset	20
4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT JA AINEISTO	20
4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	20
4.2 Kohderyhmä.....	21
4.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	21
4.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	24
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	25
5.1 Selkoryhmä tuokioiden toteutuminen	25
5.1.1 Tutustuminen	26
5.1.2 PECS-kuvanvaihtomenetelmän käyttöönotto	27
5.1.3 PECS harjoittelua.....	29
5.1.4 PECS harjoittelu jatkuu.....	30
5.1.5 Kuvien merkitys.....	31
5.1.6 Kertausta	32
5.1.7 Omat kuvat.....	33
5.1.8 Lopetus.....	33
5.2 Selkoryhmätuokioiden analysointi.....	33
5.3 Miten kuvakommunikoinnin vahvistaminen vaikuttaa asiakkaiden osallisuuteen?	34
5.4 Miten kuvakommunikoinnin vahvistaminen vaikuttaa asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen?.....	35
5.5 Miten ohjaajat kokivat tehostetun kuvakommunikoinnin käytön lisäävän asiakkaiden ja ohjaajien välistä vuorovaikutusta?	36
6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
LÄHTEET.....	44

LITTEET

1 JOHDANTO

Osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen kehitysvammaisten elämässä on erityisen tärkeää. Miten osallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat, jos henkilöllä on kehitysvammaisuuteen liittyviä puheen tuoton ja ymmärtämisen haasteita. Tämä opinnäytetyö pohtii erityisesti aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden kommunikoinnin keinoja.

Haluamme kaikki olla vuorovaikutuksessa, tulla kuulluksi ja osallistua yhteisiin toimintoihin muiden ihmisten kanssa. Itsensä ilmaisu on ihmisen perusoikeus. Ympäristöllä ja sen tarjoamilla mahdollisuuksilla on suuri vaikutus toimintakykyyn. Vielä on paljon kehitysvammaisia aikuisia, joilla ei ole käytössään puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointikeinoja. Nämä aikuiset kehitysvammaiset henkilöt ovat olleet oppimansa kommunikointitavan varassa pitkään. Näiden asiakkaiden kohdalla saattaa olla oletus, että heidän odotetaan toimivan vanhojen opittujen rutiinien mukaisesti. Asiakkaiden kanssa työskentelevien lähi-ihmisten asiakastuntemus on vuosien saatossa vahvistunut, ja he ovat oppineet ymmärtämään asiakkaiden tarpeita ja mieltymyksiä ilman mitään kommunikoinnin apuvälineitä. Tämä saattaa aiheuttaa yksisuuntaista kommunikointia. Kommunikoinnin tulisi kuitenkin olla kaksisuuntaista ja vuorovaikutuksellista. (Kinnunen-Kakko 2015, 41.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää kuvakommunikoinnin vahvistamisen vaikutuksia keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten henkilöiden osallisuuden ja itsemääräämisoikeuteen. Osallistavana menetelmä on PECS-kuvanvaihtomenetelmä ja LetMeTalk-kuvakommunikointisovellus, joita hyödynnettiin selkoryhmätoimintatuokioissa. Opinnäytetyö on koottu yhteistyössä toimeksiantajani Esperi Toimintakeskus Oivapajan kanssa, joka tarjoaa työ- ja päivätoimintaa erityistä tukea tarvitseville henkilöille.

Ympäristöllä ja sen tarjoamilla mahdollisuuksilla on suuri vaikutus toimintakykyyn. AAC (Augmentative and Alternative Communication) -menetelmien eli puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointimenetelmien käyttö on tärkeää. Toimivien keinojen ja menetelmien löytäminen kommunikointiin ja itsensä ilmaisuun kuuluvat tähän perusoikeuteen. Toimivien kommunikointimenetelmien löytäminen ja mahdollistaminen edistävät osallisuutta, itsemääräämisoikeutta ja parantavat hyvinvointia sekä elämänlaatua. (Kinnunen-Kakko 2015, 41).

2 KESKEISET KÄSITTEET

Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat keskivaikea ja vaikea kehitysvammaisuus, osallisuus, itsemääräämisoikeus ja kuvakommunikointi. Toiminnallisena menetelmänä on kuvakommunikointi, joka perustuu PECS-kuvanvaihtokommunikointi menetelmään sekä LetMeTalk- kuvakommunikointi sovellukseen.

2.1 Keskivaikea ja vaikea kehitysvammaisuus

YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista (27/2016, 1§) määrittelee kehitysvammaisuutta vamman kautta, joka aiheuttaa esteitä henkilön toiminnalle, jolloin henkilö ei kykene osallistumaan täysipainoisesti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnan toimintoihin muiden kanssa.

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella ja määritellä eri näkökulmista kuten lääketieteellisestä, sosiaalisesta ja toimintakyvyn näkökulmasta. Lääketieteellinen näkökulma, jossa kehitysvammaisuutta tarkastellaan toimintakyvyn rajoitteiden ja puutteiden kautta, on korostunut historiassa aiemmin. Nykyään kehitysvammaisuutta lähestytään enemmän sosiaalisesta näkökulmasta. Tällöin rajoittavina tekijöinä nähdään ympäristön ja muiden ihmisten ennakkoluulot ja käsitykset kehitysvammaisuudesta ja sen tuomista haasteista. Sosiaalisessa näkökulmassa yhteiskunnassa ja ympäristössä huomioidaan vammaisen ihmisen tarpeet, kuten apuvälineet ja niiden esteetön käyttäminen. (Vernerin www-sivut 2019). Toimintakyvyn näkökulmassa tarkastellaan

kehitysvammaisen ja ympäristön välistä suhdetta. Toimintakyky saattaa näyttäytyä eri tavalla eri ympäristöissä. Tässä näkökulmassa pohditaan yksilön elämänlaatua ja hänen selviytymistään arjessa. Näkökulmassa korostuvat yksilön voimavarat ja vahvuudet. Yksilön toiminnassa haasteena nähdään tilanteiden tuottamien vaatimusten ja yksilön toimintakyvyn ristiriidat. On tärkeää, että kehitysvammaisen henkilö saa riittävästi tukea, apua sekä ohjausta arjen tilanteissa toimintakyvyn tukemiseksi. (Koivu, 2016.)

Älyllinen kehitysvammaisuus on keskushermoston kehityshäiriö. Hermoston kehityshäiriöihin kuuluvat hermoston sairaudet, vauriot ja muut toiminnan puutokset ja poikkeavuudet. Hermoston kehityshäiriöihin liittyy monesti älyllisten toimintojen vajavaisuutta, kuten esimerkiksi puheen, muistin ja oppimisen vaikeuksia. Älyllinen kehitysvammaisuus on lääketieteellinen termi, josta yleisimmin käytetään termiä kehitysvammaisuus. Kehitysvammaisuuteen voi liittyä myös muita kehityshäiriöitä ja liitännäissairauksia, kuten esimerkiksi epilepsia, aisti-, puhe- ja liikuntavammat, autismi ja autismin kirjon häiriöt sekä mielenterveyden häiriöt ja haastava käyttäytyminen. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16-18). Erityisasiantuntija H. Seppälä (2014) toteaa, että älyllinen kehitysvammaisuus on diagnoosinimike, joka perustuu WHO:n tekemään lääketieteelliseen diagnosointijärjestelmään ICD10:een. Tästä oppimisen ja ymmärtämisen vammasta käytämme arjessa termiä kehitysvammaisuus.

Kehitysvamman aste voi vaihdella lievistä oppimisvaikeuksista vaikeisiin vammoihin. Lääketieteellinen jaottelu jakaa kehitysvammaisuuden lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen. Aiemmin kehitysvammaisuuden määrittelyssä korostui ICD.10 luokituksen diagnoosit. Kehitysvammaisuuden määrittelyyn tarvitaan kuitenkin huolellista moniulotteista arviointia. Tämän arvioinnin kautta selvitetään muun muassa henkilön toimintakykyä, sosiaalisia, sosioemotionaalisia ja sosiokognitiivisia taitoja ja hänen terveydentilaansa sekä toimintaympäristönsä esteettömyyttä ja rajoittavuutta. (Seppälä 2017, 43).

Keskivaikea kehitysvammaisuus hidastaa kasvua ja kehitystä huomattavasti. Erityisen tuen tarpeen määrä kasvun ja kehityksen osa-alueilla vaihtelee, ja tuen tarve on hyvin yksilöllistä. Puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä (AAC- menetelmä, Augmentative Alternative Communication) käytetään puheen kehityksen tukena. Riittävä

kommunikointikyky on saavutettavissa riittävän ajoissa aloitetulla ja oikeanlaisella kuntoutuksella. (Vernerin www-sivut 2019)

Launosen (2017, 84) mukaan keskivaikeasti kehitysvammaiset ihmiset kykenevät hahmottamaan ympäristöään ja selviytyvät paremmin tilanteista, jotka ovat heille tuttuja. He kykenevät vastavuoroiseen kommunikointiin ja tekemään aloitteita vuorovaikutuksessa. Arjessa haasteita tuottavat keskittyminen ja siirtymätilanteet. Kiinnostavat ja motivoivat asiat parantavat yleensä lyhytjänteisyyttä. Päivittäisissä taidoissa he oppivat melko omatoimisesti. He oppivat ymmärtämään selkeää puhetta hyvin, tuttu strukturoitu ympäristö ja jäsenneily toiminta auttavat puheen ymmärtämisessä. Käsitteellisen kielen ymmärtäminen on haastavampaa. Puheen kehitys on hidasta, mutta useimmat heistä oppivat ilmaisemaan itseään puheella. Puhetta tukevat ja korvaavat keinot ovat tarpeen, sillä näiden avulla he oppivat viestimään monipuolisemmin.

Vaikea kehitysvammaisuus vaatii jatkuvaa tukea ja ohjausta. Vaikeasti kehitysvammaiset henkilöt ovat usein kaikilla elämän osa-alueilla riippuvaisia toisten ihmisten tuesta ja avusta ja siitä, miten toiset ymmärtävät ja tulkitsevat heidän viestejään. Riittävät tukitoimet henkilön ympärillä kuntouttavat ja parantavat elämänlaatua. Vaikeasti kehitysvammaisen oppii asioita omaan tahtiinsa ja erilaiset kokemukset ja elämykset aistien kautta auttavat oppimisen sisäistämisessä. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 21).

Vaikeasti kehitysvammaiset oppivat jäsentämään tuttuja arjen tilanteita ja pystyvät yleensä jonkin asteiseen vastavuoroisuuteen. Vaikeasti kehitysvammaisilla vuorovaikutuksen toimivuus on usein toisen henkilön varassa. Heillä kielen ja viestintätaitojen kehitys on hidasta, mutta osa heistä oppii ilmaisemaan itseään jonkin verran puheella. Puhe on hyvin lyhyttä ja fraasimaista ja sitä voi olla vaikea ymmärtää. Tutut ihmiset oppivat yleensä ymmärtämään heidän puhettaan. Usein he kommunikoivat elein, ilmein ja äännellen. He hyötyvät puhetta tukevista ja korvaavista keinoista kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Yleensä he tarvitsevat puheen ymmärtämisen rinnalle vihjeitä. Havainnollistaminen ja konkretisointi auttavat vaikeasti kehitysvammaista ymmärtämään puhetta. Vaikeasti kehitysvammaiselle tutut toistuvat rutiinit tuovat turvallisuuden tunnetta ja onnistumisen kokemuksia. Lähipiirin on huomioitava kuitenkin uuden

oppimisen mahdollisuudet lisäämällä rutiineihin vaihtelua ja tarjoamalla sosiaalisia kokemuksia. (Launonen, 2007, 83-84.)

Kehitysvammaiselle henkilölle uusien asioiden oppiminen on vaikeampaa ja hitaampaa. Vamma voi rajoittaa henkilön toimintakykyä, mutta henkilön vahvuuksien avulla voidaan tukea toimintakyvyn heikompia osa-alueita. (Vernerin www-sivut 2019) Oppimisen vaikeudet ja siihen liittyvät erityiset piirteet ovat keskeisiä asioita kehitysvammaisuuden määritelmässä. Elämysten ja kokemusten kautta oppiminen on helpompaa kuin teoreettisen tiedon ja käsitysten oppiminen. Ihmiset oppivat sosiaalisia taitoja vuorovaikutuksessa elinympäristössään olevien toisten ihmisten kanssa. Oppimisessa onnistumisten ja epäonnistumisten kokemuksilla on tärkeä rooli. (Seppälä 2017, 89.) . ICF-luokituksen mukaan jokaiseen ihmiseen vaikuttavat hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa lisäksi moninaiset ympäristötekijät, näiden huomioiminen ja niihin puuttuminen vaikuttaa merkittävästi ihmisen oppimiseen, toimintakykyyn, toimintarajoitteisiin ja terveyteen. (ICF, 2004).

Kehitysvammaisuuden kirjolle yhteistä on jonkin asteisen tuen ja avun tarve elämässä. Tuen ja avun tarve vaihtelee kehitysvammaisuuden asteen ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tuen tarve voi olla ympärivuorokautista huolenpitoa tai yksilöllisten tarpeiden mukaista tukea vaikeammassa toimissa esimerkiksi terveyden ja raha-asioiden hoidossa. (Seppälä 2017, 10.)

2.2 Osallisuus

Osallisuus määritellään kokemuksena yhteisöön kuulumisena, jossa henkilö kokee olevansa merkityksellinen yhteisön jäsen ja aktiivinen toimija ja jossa hän pystyy vaikuttamaan elämäänsä ja yhteisiin asioihin sekä tulee kuulluksi. Oman elämän merkityksellisyys, yhteisöllisyys, itsenäisyys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus mahdollistavat osallisuuden. Ihmisen tunne osallisuudesta on tärkeää, se ei kuitenkaan ole aina riittävä tai todellista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut)

Osallisuus on kuulumista ympäröivään kokonaisuuteen, jossa on mahdollisuus merkityksellisiin vuorovaikutussuhteisiin ja hyvinvoinnin lähteiden käyttämiseen.

Hyvinvoinnin lähteet jaetaan aineellisiin ja aineettomiin. Aineellisia mahdollisuuksia ovat esimerkiksi kohtuullinen toimeentulo, asuminen ja koulutus. Aineettomat mahdollisuudet ovat muun muassa luottamus ja turva. Osallisuuteen kuuluvat oman elämän kulun, toimintojen, palveluiden ja yhteisten asioiden vaikuttamisen mahdollisuus. Palvelut luokitellaan myös hyvinvoinnin lähteeksi. Osallisuus ilmenee oman elämänsä päätösvaltana ja toimintaympäristön soveltuvuutena. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 5.)

Vuosina 2005-2008 kehitysvammaliiton toteuttaman OIVA-hankkeen mukaan vaikeasti kehitysvammaisen henkilön osallisuus syntyy mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa omaan elämäntilanteeseen. Osallistuminen jokapäiväisiin arjen toimintoihin vahvistaa kehitysvammaisen henkilön tietoisuutta omasta itsestään ja elinympäristöstään. Toiminnallinen osallistuminen kehittää ja ylläpitää motorisia taitoja sekä rohkaisee vuorovaikutukseen toisten kanssa. (Mäki 2005-2008, 6)

H. Seppälä (2017, 41) kirjoittaa, että osallistumisen vajavuus ei anna mahdollisuuksia eikä kokemuksia täysimääräiseen osallisuuteen. Kehitysvammaisella on usein vammaisen ja autettavan rooli, joka estää tai rajoittaa täysipainoisen osallisuuden ja uusien kokemusten oppimista. Kehitysvammaisen osallisuuden ja sosiaalisten roolien muodostamisessa lähipiirillä on suuri vaikutus ja merkitys. Heidän mahdollistaman avun ja tuen ansiosta kehitysvammaisen pääsee osallisuuteen ja vuorovaikutukseen ympäristössään kodin ulkopuolellakin. Lähipiirin rooli on erityisen tärkeä, kun henkilön vamma hankaloittaa liikkumista ja kommunikointia.

2.3 Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus kuuluu jokapäiväiseen elämään ja se on jokaisen perusoikeus. Jokaisella ihmisellä on oikeus päättää omaan elämäänsä kuuluvista asioista, oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen sekä yhdenvertaisuuteen. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2020).

” Sosiaalihoitoa toteuttaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Asiakkaan kuulemisesta ennen häntä koskevan päätöksen tekemistä säädetään hallintolaissa (30.12.2003/1361).” (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 8§)

”Jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikeuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.” (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 9§).

”Erytishuolto on järjestettävä ja erityishuollossa olevaa henkilöä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyytään kunnioitetaan. Erytishuoltoa toteuttaessa on otettava huomioon erityishuollossa olevan henkilön toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Erytishuollossa oleville henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Erytishuollossa olevan henkilön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta on ylläpidettävä ja edistettävä.” (Laki kehitysvammaisen erityishuollosta 519/1977, 42§).

Laki kehitysvammaisen erityishuollosta 519/1977, 42a§ mukaan erityishuollossa olevan henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelmassa tulee olla kirjattuna toimenpiteet, jotka tukevat henkilön itsenäistä suoriutumista sekä vahvistavat itsemääräämisoikeuden toteutumista ja tiedot tarpeellisista ja asianmukaisista järjestelyistä, jotka turvaavat osallisuutta ja osallistumista, sekä tiedot henkilön käyttämistä kommunikaatiomenetelmistä.

Suomen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset turvaavat itsemääräämisoikeutta. YK:n vammaissopimus on vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus. Sopimus tuli voimaan 10.6.2016. Sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojata ja turvata

vammaisille yhdenvertaiset ja täysimääräiset ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Tämän lain puitteissa itsemääräämisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä käydään läpi lain artikloissa 3, 5, 12, 14, 15 ja 19. (Vernerin www-sivut 2019).

Kehitysvammaisen ihmisen itsemääräämisoikeus ja sen toteutuminen ovat usein riippuvaisia ympäristön ja siinä toimivien ihmisten toiminnasta. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen arjessa vaatii monen asian huomioimista. Kehitysvammaisella on oikeus saada tukea ja apua tarvittaessa. Terveiden turvaaminen on huomioitava itsemääräämisoikeuden kohdalla. Itsemääräämisoikeus on yhteydessä hyvinvointiin ja saattaa tuottaa haasteita arjessa. Usko omaan vaikutusmahdollisuuteen lisää henkilön hyvinvointia ja rohkaisee oman mielipiteen ilmaisemista. Henkilö voi kokea, että hän ei kykene ilmaisemaan itseään ymmärrettävästi tai hän ei ymmärrä ympärillään tapahtuvia asioita. Opittu passiivisuus voi olla merkki siitä, että henkilöä ei ole ymmärretty tai hänen mielipiteitään ei ole otettu vakavasti. Henkilö uskoo, ettei hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa tapahtumiin ja itseään koskeviin asioihin. Itsemääräämisoikeutta voidaan myös tukea. Tuki on yksilöllistä ja tuen tarkoituksena on löytää asioita, jotka auttavat henkilöä ymmärtämään asioita paremmin. (Vernerin www-sivut 2019).

Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen tukeminen mahdollisten puhetta tukevien ja korvaavien apuvälineiden avulla edistää itsemääräämisoikeutta asioissa, joihin henkilö voi itse vaikuttaa. (Kinnunen-Kakko 2015, 53.)

2.4 Kommunikointi

Kyky käyttää kieltä ja omaa ajattelukykyä ovat kaikkien perusoikeuksia. Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ympäristöönsä kommunikoiden. Toimiva kommunikointi on osallisuuden perusta. Kommunikoinnin avulla ihminen voi vaihtaa kokemuksia, ajatuksia ja toiveitaan muiden kanssa. Kommunikointi ja viestintä kyky vaikuttavat vuorovaikutukseen ja yksilön sopeutumiseen ympäristöönsä. Vuorovaikutuksessa on tärkeää tulla ymmärretyksi ja kokea itsensä tasavertaiseksi muiden kanssa. Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen saattaa vaikeutua, jos henkilöllä on kielen ja viestinnän ongelmia. Vaarana on henkilön syrjäytyminen sosiaalisesta ympäristöstä ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksista. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 608.)

Kommunikoinnin häiriöt saattavat johtaa opittuun passiivisuuteen. Kun henkilön kokemukset vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin hyödyllisyydestä ovat pienet tai puuttuvat kokonaan, henkilö passivoituu. Arjen ympäristön rakentaminen ja muokkaaminen sellaiseksi, että se tukee ja vahvistaa puhumattomien henkilöiden yksilöllisiä taitoja on kuntoutuksessa ensiarvoisen tärkeää. Puhetta tukevien ja korvaavien keinojen käyttö on kuntoutusta edistävää. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 614-615)

Kun oma puhe ei riitä viestintään toisten kanssa, jokin puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi keino on viestinnän väline. Tällöin kommunikoinnin yhteydessä selkokielen käyttö auttaa henkilöä ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi paremmin. Selkokieltä käyttämällä tuetaan henkilön osallisuutta keskusteluun vuorovaikutustilanteissa. On hyvä pohtia ja selvittää miten voit tukea asiakkaan osallistumista silloin kun osallistujien väliset kielelliset taidot ovat epätasaiset. (Selkokieli ja vuorovaikutus projekti 2007-2009, 6).

Kommunikoinnissa puheen ja kielen rinnalla muun muassa eleet, ilmeet ja ääntelyt ovat tärkeässä asemassa. Puhetta tukevat ja korvaavat keinot jaetaan avusteisiin ja ei avusteisiin keinoihin. Avusteisiin keinoihin kuuluvat esineet, kuvat, kirjoitettu kieli, sanat, lauseet, kommunikointikansiot ja tekniset apuvälineet kuten esimerkiksi tietokone. Ei avusteisiin keinoihin kuuluvat eleet, ilmeet, kehonviestit, tunne- ja tahtoilmalliset, toiminta ja viittomat. Puhetta tukevia ja korvaavia keinoja tarvitsevia henkilöitä on paljon. Moni henkilö tarvitsee näitä keinoja koko elämänsä ajan. Kehitysvammaiset ovat yksi ryhmä, joilla puhetta tukevat ja korvaavat keinot ovat tärkeässä roolissa. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 609-610)

Apuvälineet mahdollistavat vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin sekä edistävät osallisuutta sellaisille henkilöille, jotka eivät kykene käyttämään kieltä, kuulemaan, näkemään tai ymmärtämään puhuttua asiaa. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 615) Apuvälineiden avulla tuetaan, ylläpidetään ja vahvistetaan toimintakykyä. Hyvinvoinnin ja osallisuuden sekä itsenäisen elämän vahvistaminen apuvälinein ehkäisee toimintakyvyn heikentymistä. (Terveyskylän www – sivut 2019)

Kommunikoinnin apuvälineet auttavat henkilöitä, joilla on haasteita kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa. Kommunikoinnin tukena käytetään muun muassa ilmeitä, eleitä, esineitä, kuvia, viittomia ja teknisiä apuvälineitä. Nämä auttavat selkeyttämään siirtymisiä, tapahtumia, toimintoja, valintoja ja arjen sujumista sekä tukevat ja edistävät osallisuutta, itsensä ilmaisemista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Kuvat tukevat vuorovaikutusta ja lisäävät osallisuutta. (Kehitysvammaliiton www-sivut 2019)

2.4.1 Kuvakommunikointi

Kuvakommunikointi on kuvasymbolien eli kuvakorttien käyttöä puheen, ilmaisun ja ymmärtämisen tukena. Kuvien käyttö helpottaa muun muassa arjen hahmottamista, tilojen jäsentämistä ja omia valintoja. Kuvakommunikoinnin käyttäminen puheen tukena lisää vuorovaikutuksellista toimintaa. Kuvakommunikoinnin tavoitteena on henkilön viestinnän tukeminen ja oman mielipiteen ilmaisemisen edistäminen, aloitteellisuuden ja omien vaikutusmahdollisuuksien sekä osallisuuden lisääminen. Ohjaajan tulee huomioida säädellä omaa toimintaa henkilön tavoitteita tukeviksi. (Kinnunen-Kakko 2015, 49-50.)

Kuvakommunikaation käytössä henkilöllä tulee olla riittävä hahmottamisen, näkemisen ja ymmärtämisen kyky, jotta kuvakommunikaatio onnistuu. Kuvia on saatavilla maksullisina ja maksuttomina. Kuvaohjelmien kautta kuvien tulostaminen käyttöön on yleensä helppoa, joskin aikaa vievää puuhaa. Lehtikuvat ja itseotetut kuvat ovat myös hyviä käytännössä. Kuvien käytön mahdollisuudet ovat lähes rajattomat. Haasteen kuvakommunikointiin tuo motivointi, miten motivoida kaikki kuvakommunikaatiota käyttävän henkilön kanssa toimivat käyttämään kuvakommunikointia. (Juurikainen 2018, 48-50).

Kuvakommunikointi vaatii keskustelukumppanilta läsnäoloa ja kiinnostusta tehdä tarkentavia kysymyksiä. Viestin sanallistaminen on keskustelukumppanin tärkeä tehtävä. Sanallistamisella varmistetaan, että henkilön viesti on ymmärretty oikein. Kuvan näyttäminen tai osoittaminen niin, että kukaan ei ole sitä näkemässä tai reagoi siihen ei ole kommunikaatiota. Kommunikaatiossa on tärkeää pyynnön kohdistaminen toiselle henkilölle niin, että vastaanottava henkilö reagoi siihen. Kuvien käyttöä on hyvä

harjoitella luonnollisessa toimintaympäristössä ja tilanteissa. Kuvien käyttö arjessa edistää osallisuuden tunnetta. (Papunetin www-sivut 2019)

Huhtanen (2011a, 22-24) toteaa, että usein vaikeasti kehitysvammaiset ovat omaksuneet passiivisen kuuntelijan roolin. Kuvien avulla passiivisuus vähenee ja osallisuus sekä itsemääräämisoikeus lisääntyvät. Kuvien myötä tunteiden ilmaisu voi olla helpompaa, molemminpuolinen ymmärrys lisääntyy ja mahdolliset ristiriidat vähenevät. Kommunikoinnin oppimiseen tarvitaan lähipiirin tukea ja esimerkkiä. Kuvakommunikointi opitaan parhaiten osallisia motivoivissa arjen tilanteissa. Kuvakommunikoinnin voi aloittaa kevyesti esimerkiksi yhdellä kuvalla.

Kuvakommunikoinnin käyttäminen tukee puhetta ja kehittää ymmärrystä. Kommunikointi ei kuitenkaan kehity ilman vuorovaikutusta ja säännöllistä käyttöä sekä harjoittelua. Johdonmukainen kuvien ja muiden puhetta tukevien ja korvaavien apuvälineiden käyttö sekä näiden käytön motivointi ja opetteleminen ovat oppimisen perusta. Kuvien käyttö ja harjoittelu on pitkäjänteistä työtä, jossa samanarvoisuus, aito kiinnostus ja läsnäolo sekä kärsivällisyys kuunnella ja vastata ovat keskiössä keskustelukumppanien välillä. Tasa-arvoinen keskustelusuhde edistää oppimista ja mahdollisuuksia ilmaista omia ajatuksia ja toiveita. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 180-181).

2.4.2 PECS-kuvanvaihtomenetelmä

PECS (PictureExchangeCommunicationSystem) on toiminnallinen kommunikoinnin opettamisen menetelmä. Sen ovat kehittäneet puheterapeutti Lori Frost ja psykologi Andy Bondy. Menetelmän avulla voidaan oppia vuorovaikutuksellista kommunikointia. Menetelmä etenee 6-vaiheisen ohjelman mukaisesti. PECS on alun perin kehitetty käytettäväksi autismin kirjon lasten kuntoutukseen kommunikoinnin välineeksi. Käytökokemukset ovat osoittaneet sen soveltuvan myös hyvin muiden puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käytöstä hyötyvien henkilöiden tarpeisiin, myös aikuisten opettamiseen. PECS- opetukseen ei tarvita erityisiä välineitä eikä kouluttautumista. Henkilö itse ei tarvitse erityisiä taitoja osallistuakseen PECS.in käyttöön. PECS- kommunikoinnissa lähdetään liikkeelle henkilöä motivoivalla tavalla ja ennen PECS.in käyttöönottoa on hyvä kartoittaa henkilön mielenkiinnon kohteita

yhteistyössä huoltajien ja muiden hänen kanssaan toimivien lähihenkilöiden kanssa. Harjoittelun alussa luodaan tilanteita, joissa henkilö haluaa jotakin. Motivaatiota tulee pitää yllä koko ajan, jotta mielenkiinto tuokioon säilyy. Arviointia ja havainnointia tulee tehdä jatkuvasti. Harjoittelussa pyritään motivoimaan henkilön aloitteellisuutta ja ilmaisutaitoja. Menetelmän erityispiirteenä on vihjeriippuvuuden välttäminen. Menetelmässä onkin tärkeää, olla antamatta henkilölle sanallisia tai elevihjeitä. (Nivarpää-Hukki, Tanskanen & Tarpila 2012, 64-65).

Vihjeriippuvuus on riippuvuutta esimerkiksi toisen ihmisen tekemistä kysymyksistä tilanteissa. Henkilö saattaa näyttää haluamaansa kuvaa kysyttäessä mitä sinä haluat, mutta ei osaa toimia tai pyytää haluamaansa asiaa ilman tätä vihjettä. Nämä tilanteet aiheuttavat monesti henkilöiden turhautumisen ja saattavat lisätä myös ei-toivottua käyttäytymistä, kun henkilö ei osaa kohdistaa pyyntöään toiselle eikä tule näin ymmärretyksi. PECS-menetelmässä pyritään välttämään vihjeriippuvuutta. Henkilö on saattanut oppia vahvasti asian, että toisen ihmisen läsnä ollessa osoittamalla kuvaa hän saa haluamansa, mutta entä sitten kun toinen henkilö ei huomaa tai ei ole läsnä tilanteessa. Kommunikoinnin perusideana on, että viesti pitää saada perille toiselle henkilölle. (Papunetin www-sivut 2020)

PECS- kuvakommunikointimenetelmällä pyritään lisäämään tavoitteellista ja oma-aloitteista kommunikointia kuvien avulla sekä vuorovaikutusta sosiaalisissa tilanteissa. Menetelmän oppimisessa on tärkeää motivaation ylläpitäminen, kommunikoinnin mallittaminen ja positiivinen vahvistaminen. (Timonen & Hämäläinen 2019, 214).

O. Juurikainen (2018, 80) kertoo, että PECS-kuvanvaihtomenetelmää on käytetty yleisesti vaikeimmin kehitysvammaisten kommunikaatiotaitojen harjoittelussa. Menetelmän hyvänä puolena nähdään sen helppous harjoitella sitä arjen todellisissakin tilanteissa ja harjoittelun periaatteet, joiden mukaan harjoittelun tulee olla hauskaa ja motivoivaa. PECS:n ideana on, että henkilö oppii vaihtamaan kuvan haluamaansa asiaan ja osoittamaan sen avulla, että minulla on asiaa.

2.4.3 LetMeTalk-kuvakommunikointisovellus

Tietokoneisiin voidaan asentaa monenlaisia kommunikointi ohjelmia. Yksinkertainen ohjelma sisältää muutamia kymmeniä kuvia ja merkkejä, kun taas monimuotoinen ohjelma sisältää satoja kuvia, merkkejä ja erilaisia toimintoja. Kommunikointi ohjelman sisältö riippuu käyttäjän yksilöllisistä taidoista ja tavoitteista. Kommunikointi ohjelmissa on yleensä myös sisäänrakennettu puhesynteesi, joka tuottaa äänen ja puheen kuvien rinnalle. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 618)

LetMeTalk kommunikointiohjelma on ilmainen sovellus, jonka voi ladata Android käyttöiselle tabletille tai älypuhelimelle. Sovelluksen kuvatietokanta sisältää yli 9000 kuvaa, jotka ovat helposti ymmärrettäviä. Voit myös lisätä sovellukseen laitteessa olevia omia kuvia ja ottaa uusia kuvia sisäänrakennetun kameran avulla. Sovellus rivittää valitsemasi kuvat ja voit lukea ne lauseena. Sovelluksessa on äänituki kuville ja lauseille. Sovellus ei vaadi internet yhteyttä, joten sitä on helppo käyttää missä vain. (LetMeTalk infon www-sivut 2019)

3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT, TAVOITE JA TARKOITUS

Tällä opinnäytetyöllä pyritään selvittämään tehostetun kuvakommunikoinnin vaikutuksia aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten asiakkaiden osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi ja vahvistamiseksi. Opinnäytetyössäni kuvakommunikointiin liittyy kuvakommunikointi kuvat ja LetMeTalk- kuvakommunikointisovellus.

Yhteistyökumppaninani on Esperi Toimintakeskus Oivapaja, joka järjestää työ- ja päivätoimintaa erityistä tukea tarvitseville asiakkailleen. Opinnäytetyön aihe sai alkunsa, kun olin Oivapajalla koulutuskokeilun ohjaajana oman työpaikkani asiakkaiden kanssa ja tiedustelin mahdollista opinnäytetyön aihetta. Idea syntyi päivätoiminnan arjen tarpeesta hyödyntää jo olemassa olevaa, mutta vähän käytössä ollutta LetMeTalk-kommunikointi sovellusta sekä vahvistaa asiakkaiden kuvakommunikoinnin käyttöä.

Oivapajalla on käytössä kaksi tablet tietokonetta, joiden käyttö on ollut vähäistä. He toivoivat tietokoneissa olevan LetMeTalk- kommunikointiohjelman ja kuvakommunikoinnin käytön lisäämistä asiakkaiden osallisuuden ja oman mielipiteen esiin tulemisen tukemiseksi sekä itsemääräämisoikeuden edistämiseksi päivätoiminnassa. Oivapajalla oli jo käytössä myös kuvakommunikointi kuvia, mutta kuvakommunikointi kuvien käytön vahvistaminen ja lisääminen päivätoiminnan arjessa tukisi ja edistäisi asiakkaiden itsenäistä toimintaa.

Tarkastelin työni yhteydessä V-P. Rouhiaisen ja T. Viinamäen tutkimusta Osallisuuden portaat kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnassa (YAMK), joka käsittelee kehitysvammaisten osallisuutta työ- ja päivätoiminnassa. Tutkimus on tehty yhteistyössä kehitysvammaisten tukiliiton kanssa ja se toteutettiin kehittävänä yhteistyönä. Tutkimuksen tavoitteena oli saada aikaan keskustelua kehitysvammaisten osallisuudesta, lisätä osallisuutta työ- ja päivätoiminnassa sekä selkeyttää sen merkitystä. Tämän tutkimuksen johtopäätösten mukaan osallisuus lisää yksilön hyvinvointia, joka ilmenee niin sosiaalisena- kuin terveydellisenä hyötynä. Yhteisöön kuuluminen, osallistuminen ja mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisesti antaa sosiaalisia hyötyjä. Hyvinvointi kasvaa, kun asiakkaan osallisuutta lisätään. Tutkimuksen mukaan suurimpana osallisuuden esteenä koettiin henkilökunta. Tutkimuksen mukaan henkilökunnan toimintatavoilla, asenteilla ja arvoilla sekä mielipiteillä on suora vaikutus osallisuuden toteutumiseen. Tutkimuksessa mukana ollut työntekijäryhmä koki tarvitsevansa lisäkoulutusta aiheesta. Jokainen yksikkö osoitti halukkuutta toiminnan kehittämiseen ja näin ollen myös osallisuuden lisäämiseen arjen toiminnassa. (Rouhiainen & Viinamäki 2015).

3.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on tukea ja vahvistaa aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta kuvakommunikoinnin keinoin. Työlläni pyrin myös tukemaan ohjaajia kuvakommunikaation käytön jatkamisessa, vahvistamisessa ja kehittämisessä päivätoiminnan arjessa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää kuvakommunikaation lisäämisen ja LetMe-Talk- kuvakommunikointisovelluksen käytön vaikutuksia aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Selkoryhmien tarkoituksena on asiakkaiden kuvakommunikaation tukeminen ja vahvistaminen päivätoiminnan arjessa. Opinnäytetyö on toiminnallinen tutkimus.

3.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöllä haetaan vastauksia kysymyksiin

1. Miten kuvakommunikaation vahvistaminen vaikuttaa Oivapajan asiakkaiden osallisuuteen?
2. Miten kuvakommunikaation vahvistaminen vaikuttaa Oivapajan asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen?
3. Miten ohjaajat kokivat tehostetun kuvakommunikaation käytön lisäävän asiakkaiden ja ohjaajien välistä vuorovaikutusta?

4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT JA AINEISTO

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Kokemuksellinen ja toiminnallinen oppiminen on erityisen tärkeää, se antaa tietoa arjen toiminnan yhteydessä niin työssä kuin vapaa-ajallakin. Nämä arjessa tulevat tiedot ja taidot auttavat meitä selviytymään jokapäiväisessä elämässä paremmin. Työyhteisöissä ja alan eri ammattilaisilla on suuri määrä hiljaista tietoa ja taitoa, joita ei aina löydetä ilman selvitystä. Tämä arjen tiedon, kokemusten, näkökulmien ja ajatusten jakaminen toisten kanssa on tärkeää. Näiden asioiden sanallistaminen on usein kuitenkin haastavaa. Toiminnasta syntyvän yhteisen tiedon kokoaminen tuottaa haasteita sanojen ja käsitteiden puuttuessa. Johdonmukaisella toiminnalla, omien käytänteiden

ajattelemisella ja asioiden yhdistämisellä on mahdollisuus löytää oikeat käsitteet ja saada tietoa jaetuksi. Toiminnallinen tiedonkäsitys on tärkeää, kun taidot, käytännöllisyys ja sovellettavuus ovat keskeisiä asioita. Toiminnallinen opinnäytetyö on käytännönläheistä ja työelämälähtöistä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 7-10.)

4.2 Kohderyhmä

Opinnäytetyöni kohderyhmä koostuu Oivapajan päivätoiminnan aikuisista kehitysvammaisista asiakkaista. Asiakkaat ovat keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisia miehiä ja naisia, iältään 20-50 vuotiaita. Kohderyhmään kuuluvat kahdeksan vakituista päivätoiminnan asiakasta.

Tutkimuksen toiminnallinen osuus muodostui kahdeksan kerran selkoryhmä toimintatuokioista. Selkoryhmät kokoontuivat kerran viikossa kahtena eri päivänä. Kummassakin ryhmässä oli neljä osallistujaa ja yksi tai kaksi päivätoiminnan ohjaajaa mukana. Henkilökunta oli yhdessä pohtinut mahdollisia estäviä ja edistäviä tekijöitä osallistujien kesken ja ryhmät olivat jakautuneet yhteisten näkemysten mukaisesti. Ennen selkoryhmätoiminnan alkua pidimme yhdessä ohjaajien ja yksikön päällikön kanssa alkupalaverin, jossa kerroin henkilökunnalle mitä toiminnallinen osuus pitää sisällään. Jokaisen selkoryhmätuokion aluksi kerroin asiakkaille ja ohjaajille mitä tulen tekemään ja mitä havainnoin.

4.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Tutkimuksen toiminnallisena ja osallistavana menetelmänä sovelsin puheterapeutti Lori Frostin ja psykologi Andy Bondyn kehittämää PECS- kuvanvaihtomenetelmää ja LetMeTalk- kuvakommunikointisovellusta. Nämä menetelmät ovat kuvattuna keskeisissä käsitteissä. PECS- kuvanvaihtomenetelmän käyttö tässä opinnäytetyössä perustuu menetelmän käyttöönoton helppouteen, sillä menetelmän käyttö ei vaadi käyttäjiltä erityisiä taitoja tai välineitä eikä kouluttautumista. PECS:iä on helppo harjoitella arjen aidoissa tilanteissa ja se soveltuu myös aikuisten käyttöön.

LetMeTalk- kuvakommunikointisovelluksen käyttö perustuu yhteistyökumppanin toiveeseen hyödyntää jo olemassa olevia tablet-tietokoneita ja kuvakommunikointisovellusta. Molempia menetelmiä käytettiin selkoryhmä toimintatuokioissa.

Opinnäytetyön aineiston keruussa käytettiin avointa haastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Osallistavana menetelmänä olivat PECS-kuvanvaihtomenetelmä ja LetMeTalk- kommunikointisovellus, joita käytettiin selkoryhmä toimintatuokioissa. Kohderyhmää ja sen toimintaa tarkasteltiin myös sosiaalisesta ja toimintakyvyn näkökulmasta.

Opinnäytetyön aineiston keruun toteutin selkoryhmä toimintatuokioissa, joissa käytin osallistuvaa havainnointia ja avointa haastattelua. Tein selkoryhmä tuokioiden aikana havainnointia ryhmän ja yksilöiden toiminnasta ja osallisuudesta. Tuokioiden kohdalla pohdin etukäteen mitä havainnoin. Tuokioissa tuli myös irrallisia havaintoja eri asioista. H. Vilkan (2006, 44) mukaan, osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu toimintaan yhdessä kohderyhmän kanssa. Osallistuva havainnointi on ennalta suunniteltua tietyn teoreettisen näkökulman kautta. Tutkijan sisäänpääsy tutkittavien yhteisöön on osallistuvan havainnoinnin edellytyksenä. Tutkimuskohteen jäsenten lähelle pääsy edellyttää myös sosiaalisia suhteita heidän välillään.

Havainnoinnin yksi tyypillinen muoto on osallistuva havainnointi, jossa tutkija on havainnoinnin lisäksi vuorovaikutuksessa kohderyhmän kanssa. Havainnoinnin avulla tuleva tieto yksilön ja ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä on välitöntä ja suoraa tietoa. Havainnointi koetaan hyväksi, vuorovaikutusta tutkittaessa ja kun tutkittavilla henkilöillä on kielellisiä haasteita. Havainnoin haittana nähdään tutkijan mahdollinen emotionaalinen suhtautuminen kohderyhmään, jolloin havainnoinnin luotettavuus kärsii. (Vilka 2015, 119-120).

Tuokioiden lopuksi haastattelin ryhmässä mukana olleita ohjaajia heidän mahdollisista havainnoistaan tuokioiden aikana. Heidän havaintonsa avasivat hyvin osallistujien toiminta- ja kommunikointikykyä ja näiden kehittymisen mahdollisuuksia. Tuokioiden alussa kerroin asiakkaille ja ohjaajille mitä teen ja mitä sillä kerralla havainnoin. Selkoryhmissä esiin tulleet havainnot pohjautuivat osittain jo ennalta yhdessä ohjaajien kanssa keskusteltuihin asioihin. Myös yllättäviä havaintoja nousi tuokioissa esiin.

Haastattelujen ja havaintojen tueksi aineistoa kertyi päivätoiminnan arjessa käyttöön otettujen kuvakommunikaatiokuvien käytöstä. Ohjaajat kertoivat kuvakommunikaatiokuvien käytöstä ja toimivuudesta arjen tilanteissa sekä asiakkaiden suhtautumisesta kuvien käyttöön. Haastattelin ja kirjasin ylös arjen havaintoja aina viikon jälkeen ennen tai jälkeen tuokioiden. Ohjaajien havainnot arjen tilanteista kirjasin erikseen havaintopäiväkirjaan. Selkoryhmä toiminnan loputtua tein arjen havaintolomakkeen, johon ohjaajat kirjassivat ylös havaintojaan kahdeksan viikon ajalta. Havainnoin myös ympäristötekijöitä, sillä ympäristöllä on suuri merkitys kuvakommunikaation onnistumisessa ja sujuvuudessa. Nämä havainnot kirjasin myös ylös havaintopäiväkirjaan.

Avoin haastattelu on keskustelua, jossa edetään haastateltavan ehdoilla. Tutkija on etukäteen perehtynyt aiheeseen. Haastattelussa tutkija antaa tilaa haastateltavan ajatuksille, tuntemuksille, kokemuksille ja perusteluille. Avoin haastattelu voidaan toteuttaa yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluna. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 198-199).

Kiinnitin havainnoinnissa huomiota muun muassa vihjeriippuvuuteen ja aloitteellisuuteen sekä siihen kuinka asiakkaiden valintojen tekeminen sujui kuvakommunikaatiokuvien avulla. Kirjoitin havaintopäiväkirjaa joka kerrasta ja kirjoitin auki kaikkien tapaamisten havainnot, joita vertailin ja yhdistelin värikoodien avulla keskenään. Kerräsin yhdistäviä tekijöitä ryhmien ja asiakkaiden toiminnasta. Havainnoin myös vuorovaikutuksen sujuvuutta ja asiakkaiden omatoimista osallisuutta sekä itsemääräämisoikeuden toteutumista. K. Launosen (2007, 102) mukaan vuorovaikutuksen ja kielen kuntoutus tarvitsee aina asianmukaista arviointia, jotta nähdään yksilön mahdollisuudet vuorovaikutukseen ympäristöönsä nähden.

Käytin haastatteluissa niin yksilö-, pari- ja ryhmähaastattelua. Selkoryhmä tuokioiden jälkeen keskustelin ohjaajien kanssa pareittain tai yksilöllisesti riippuen toimintakeskuksen toiminnasta. Keskusteluista esiin tulleet asiat kirjoitin ylös havaintopäiväkirjaan. Lopuksi haastattelin samanaikaisesti kaikkia ohjaajia, jotka olivat olleet selkoryhmän toiminnassa mukana. Haastattelun pohjaksi olin tehnyt kysymyksiä selkoryhmä tuokioiden jälkeisten yksilö- ja parihaastattelujen perusteella. Tämän loppuhaastattelun nauhoitin. Haastattelun jälkeen litteroin haastattelut ja kirjoitin vastaukset

puhtaaksi. Yhdistelin vastauksia kysymysten alle ja etsin samankaltaisuuksia sekä nostin vastauksista oleellisia asioita esille. Lopuksi tuhosin äänitteen.

Tarkastelin kohderyhmän toimintaa myös sosiaalisesta ja toimintakyvyn näkökulmasta. Sosiaalinen näkökulma avaa sosiaalisen ympäristön ja ihmisten välisien suhteiden merkitystä toiminnassa. Sosiaaliset taidot ja kognitiiviset kyvyt voivat olla hyvin eri tasolla. Vaikeasti kehitysvammaisella saattaa olla hyvät sosiaaliset taidot muuhun toimintakykyyn nähden. Ennakkoluulot ja käsitykset kehitysvammaisuuden tuomista haasteista voivat rajoittaa sosiaalista vuorovaikutusta. Kehitysvammaiset ihmiset kokevat samanlaisia tunteita hankalissa tilanteissa kuin kuka tahansa muukin. Sosiaalisia taitoja opitaan koko elämän ajan. (Seppälä 2017, 106). Kehitysvammaisen henkilön toimintakyky on moniulotteinen ja muodostuu useista tekijöistä. Toimintakyvyn näkökulmasta toimintakykyyn vaikuttavat muun muassa yksilölliset ominaisuudet (älylliset voimavarat ja fyysinen ja psyykinen terveydentila), suhde toimintaympäristöön (osallistuminen, vuorovaikutus, sosiaaliset roolit, saatavilla oleva apu ja tuki), sekä yksilön ulkopuoliset tekijät (toimintaympäristö, sen ominaisuudet ja säännöt). Toimintakyky kuvaa henkilön suhdetta ympäristöön. Tässä yksilön kyvyt, tunteet, tarpeet ja yksilön pyrkimykset kohtaavat toimintatilanteen fyysiset ja sosiaaliset olosuhteet, odotukset ja vaatimukset. Henkilön toimintakyky voi ilmetä erilaisena eri toimintaympäristöissä. (Seppälä & Sundin 2011, 5).

Näistä näkökulmista tulleita havaintoja käsittelin erikseen ja niistä kertyneistä havainnoista tein erillisen koonnin ja yhteenvedon.

4.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

H. Vilkka (2015) toteaa, että tutkija vastaa itse tutkimuksensa luotettavuudesta, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tutkimuksessaan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Tutkijan on arvioitava jokaista tutkimuksessa tekemäänsä valintaa luotettavuuden näkökulmasta.

Varsinainen tutkimuslupa hyväksyttiin yhteistyökumppanin ja Satakunnan Ammattikorkeakoulun toimesta. Tämän tutkimusluvan lisäksi pyysin kirjalliset luvat

tutkimuksen toteuttamiselle ja asiakkaiden mukana olemiselle kaikkien tutkimuskohteenä olevien asiakkaiden huoltajilta ja omaisilta.

Työssäni olen käyttänyt ajantasaisia ja luotettavia lähteitä. Pohdin ja arvioin tutkimuksen aikana eettisesti omia valintojani ja toimintaani. Toimin luotettavasti ja kunnioittavasti kaikkia osapuolia kohtaan. Asiakkaiden henkilö- ja tunnistetietoja ei tuotu ilmi missään vaiheessa.

Haastattelu- ja havainnointiaineistot säilytin niin, että ne eivät päässeet ulkopuolisten nähtäväksi ja lopuksi ne hävitetään kokonaan. Itseäni tutkimuksen tekijänä koskee vaitiolovelvollisuus, liittyen myös kyseisen organisaation sisäisiin asioihin, opinnäytetyössä mukana olleisiin asiakkaisiin sekä yhteistyötahon muihin asiakkaisiin.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Opinnäytetyön tuloksissa on kuvattu selkoryhmä toimintatuokioiden toteutuminen ja analysointi sekä vastattu tutkimuskysymyksiin.

5.1 Selkoryhmä tuokioiden toteutuminen

Selkoryhmätuokioiden toteutuminen päätettiin kerran viikossa kahtena eri päivänä. Tuokioiden pidettiin kahdessa ryhmässä, jossa kummassakin oli neljä asiakasta ja minun lisäksi yksi tai kaksi päivätoiminnan ohjaajaa. Tuokioiden pituus oli keskimääräisesti noin 45 minuuttia. Tuokioiden runko pysyi koko ajan samanlaisena, aloitus, toiminta ja lopetus. Jokaisen kerran alussa kysyin osallistujilta ”mitä sinulle kuuluu”, ja kukin sai vuorollaan kertoa kuulumisensa. Käytin tässä LetMeTalk kuvakommunikointiohjelmaa apuna. Tein ohjelmaan kuvallisen kysymyksen, ”mitä sinulle kuuluu?”. Vastausvaihtoehtoina olivat ”minulle kuuluu hyvää” (hymynaama), ”en tiedä”, ”en osaa sanoa” (kysymysmerkki) ja ”minulle kuuluu huonoa” (hymynaama suu väärinpäin). Asiakkaat oppivat hienosti

vastaamaan kysymykseen kuvakommunikointiohjelman avulla, vaikka painalluksen kanssa osalla oli haasteita.

Tuokioiden ohjelma ja teemat olivat ennalta suunniteltuja ja tuokiot etenivät asiakkaiden yksilöllisen toimintakyvyn mukaisesti. Tuokioiden lopuksi kysyin aina asiakkaiden mielipidettä kuvilla, oliko tuokio hyvä vai huono, joista asiakkaat valitsivat oman näkemyksensä mukaisen kuvan. Jokainen asiakas kertoi mielipiteensä myös omalla kommunikointitavallaan, ilmein ja elein, viittoen tai puhuen. Tässä käytin apuna myös LetMeTalk-kommunikointiohjelmää. Pyysin myös mukana olleilta ohjaajilta palautetta kustakin kerrasta, jotka kirjasin ylös.

5.1.1 Tutustuminen

Ensimmäisen kerran teemana oli minä, ajatuksena pohtia asiakkaan omaa käsitystä asioistaan ja etsiä yhdessä asiakkaan mieluisia asioita. Tutustuimme toisiimme tehden kukin oman esittelytaulun itsestä. Samalla tutustuimme kuvakommunikointikuviin ja LetMeTalk- kuvakommunikointiohjelmaan. Tuokion tavoitteena oli tutustua toisiimme ja luoda positiivinen, turvallinen ja kaikki huomioon ottava ilmapiiri.

Asiakkaat etsivät kukin omalla vuorollaan itselleen mieluisia kuvia. Olin valinnut etukäteen valmiiksi kuvia asiakkaiden mielenkiinnon kohteista, joita ohjaajat olivat pohjineet yhdessä ja kirjanneet näitä ylös. Keskustelimme kuvista ja katselimme samalla myös LetMeTalk kuvakommunikointiohjelman kuvia. Valitut kuvat liimattiin valmiille pohjalle, jossa oli viisi kohtaa; kuka olen, missä asun, miten kommunikoin, minulle tärkeitä asioita ja mitä tykkään tehdä vapaa-ajalla.

Lopuksi molempien ryhmien asiakkaat kertoivat kukin omalla kommunikointitavallaan omista mielenkiinnon kohteistaan.

Tuokioiden aikana havainnoin asiakkaita ja heidän suoriutumistaan. Havainnoinnissa kiinnitin huomiota muun muassa, miten asiakas pääsääntöisesti kommunikoi. Havainnoin myös asiakkaan kuvien hahmottamista, sitä kuinka monen kuvan joukosta asiakas hahmottaa oman mieluisansa kuvan sekä sitä ovatko kuvat sopivan kokoisia ja selkeitä. Kiinnitin huomiota myös siihen, miten itse ymmärsin asiakkaita ja sekä asiakkaiden

reaktioita odottamiseen. Tärkeää oli myös havainnoida asiakkaan tuen tarvetta ja sitä että pystyykö hän toimimaan itsenäisesti vai tarvitseeko hän tukea.

Sain ohjaajilta tukea asiakkaiden kielellisessä ymmärtämisessä ja tietoa heidän tavoistaan tehdä asioita. Havainnointia helpotti ohjaajien tietämys asiakkaiden tavasta kommunikoida. Esittelytaulun avulla sain pienen käsityksen muun muassa asiakkaiden hahmottamisesta, suoriutumisesta, omasta tahdosta, osallisuudesta, mielenkiinnon kohteista, motivaatiosta ja jaksamisesta.

Näiden tuokioiden havaintojen perusteella tein seuraavan kerran kuvat hieman isompina. Molemmissa ryhmissä asiakkaat tekivät iloisesti esittelytaulujaan ja lopuksi kävimme ne yhdessä läpi. Kukaan asiakas kertoi vuorollaan itsestään esittelytaulun avulla.

Ensimmäisellä kerralla ryhmät kokoontuivat samana päivänä, pitkien pyhien vuoksi. Tämä osoittautui huonoksi vaihtoehdoksi, koska ensimmäisen ryhmän kanssa aika-tila venyi, joten toinen ryhmä aloitti hieman myöhässä. Näin jälkimmäisestä ryhmästä kahden asiakkaan täytyi poistua kesken tuokion taksikyytien vuoksi. Jatkossa ryhmät kokoontuivat säännöllisesti eri päivinä, jolloin kaikki osallistujat pystyivät olemaan aina tuokion loppuun asti.

5.1.2 PECS-kuvanvaihtomenetelmän käyttöönotto

PECS etenee tietyin askelin, mutta tutkimuksen ajan rajallisuuden vuoksi sovelsin menetelmän käytön aloitusta asiakkaille sopivaksi huomioiden heidän kykynsä ja tarpeensa. Kaikille osallistujille kuvakommunikointikuvat olivat ennestään tuttuja. En olisi ehtinyt opettamaan kuvanvaihtoa kaikille osallistujille yksilöllisesti, joten tein sen neljän hengen ryhmässä, jossa kahdella oli oma ohjaaja koko ajan ja kahdella yksi yhteinen ohjaaja. Toimimme niin, että kaikki ryhmän neljä jäsentä olivat saman pöydän ääressä ja kaikki näkivät toistensa toiminnan. Aloitin PECS- kuvanvaihtomenetelmän askeleesta kolme, jossa henkilön täytyy valita useammasta kuvasta haluamansa kuva ja ojentaa se eteenpäin ohjaajalle.

Aloitimme tuokiot kertaamalla edellisellä kerralla tehtyjen esittelytaulujen tuotoksia. Tämän jälkeen jatkoimme tutustumista kuvakommunikointikuviin PECS- kuvanvaihtomenetelmän avulla. PECS harjoittelussa tulee luoda tilanteita, jossa henkilö haluaa jotakin, niinpä toisen kerran teemana oli herkut, koska se oli kaikkien osallistujien yhteisenä mielenkiinnon kohteena. Olin valmistanut valmiiksi kuvat asiakkaiden pitämistä herkuista ja minulla oli myös kyseisiä herkkuja mukana. Kuvissa oli suklaa, perunalastu, Omar- ja kettukarkki sekä keksi. Kuvat olivat asetettu tarranauhan avulla kiinni viivoittimeen. Aloitimme kahdella kuvalla, joista asiakas sai valita mieleisen. Toinen kuvista oli aina asiakkaan mieliherkku. Kahdella asiakkaalla käytin heti kolmea kuvaa, sillä heidän kohdallaan valinnat onnistuivat heti useammasta kuvasta. Tämän kerran tavoitteena oli, että asiakas ottaa haluamansa kuvan ja ojentaa sen ohjaajalle ilman vihjettä. Ohjaaja sai sanoittaa kuvan (”haluat keksin”) ja vaihtaa sen kyseiseen herkkueen vasta saatuaan kuvan asiakkaalta. Kuvan ojentaminen toiselle osoittaa konkreettisesti, että minulla on sinulle asiaa.

Toisessa ryhmässä yksi asiakkaista otti kuvan ja ojensi sen heti eteenpäin ohjaajalle. Kaksi asiakasta osoitti kuvaa ja yksi otti kuvan käteen, mutta eivät ojentaneet sitä eteenpäin. Toisessa ryhmässä yksi otti kuvan käteen ja kolme osoitti kuvaa ojentamatta sitä eteenpäin.

Kaikki asiakkaat valitsivat itselleen mieluisan kuvan melko nopeasti, osoittaen tai ottamalla kuvan käteen, mutta suurin osa asiakkaista ei ojentanut sitä eteenpäin. Asiakkaat katselivat kuvaa osoittaen tai pitivät sitä kädessään. Asiakkaiden vihjeriippuvuus tuli hyvin tässä esille. Toiminto jäi siihen ja vuoro siirtyi seuraavalle. Jatkoimme näin kolme kierrosta, jonka aikana suurin osa asiakkaista oppi ojentamaan kuvan eteenpäin saadakseen haluamansa herkun. Mielestäni tässä tapahtui paljon mallioppimista, yksi ryhmän jäsenistä seurasi toisen toimintaa, kuinka toinen sai mieleisensä asian ojentamalla kuvan ohjaajalle. Seuraavalla kerralla myös hän ojensi kuvan ohjaajalle saadakseen herkun.

Tällä kerralla meillä oli aikaa käytettävänä hieman enemmän, joten katsoimme myös LetMeTalk- kuvakommunikointi ohjelman avulla mieluisien herkkujen kuvia. Ohjelman avulla asiakkaat osoittivat nopeasti mieleistensä kuvaa. Ohjelma sanoittaa

kuvassa olevan asian samalla kun asiakas painaa kuvaa, mikä vahvistaa kuvan merkitystä.

Näiden kahden kerran tuokioiden lopuksi kysyin kuvilla asiakkaiden mielipidettä, oliko tuokio huono vai hyvä. Ensimmäisen ryhmän asiakkaat valitsivat kaikki kuvan hyvä ja toisen ryhmän asiakkaista yksi valitsi kuvan hyvä ja kolme kuvan huono, vaikka he selkeästi pitivät tuokioista. Pohdimme yhdessä ohjaajien kanssa, että vaikutiko kuvan valintaan mahdollisesti kortin pohjaväri (hyvä kuvassa oli vihreä pohjaväri ja huono kuvassa punainen). Tämän havainnon perusteella poistin hyvä ja huono kuvista pohjavärit.

5.1.3 PECS harjoittelua

Kolmannella kerralla suunnitelmassa oli vahvistaa kuvien mahdollisuutta ja osoittaa oman mielipiteen tärkeyttä. Edellisen kerran havaintoihin perustuen jatkoimme kuitenkin kuvan ojentamisen harjoittelua mieluisten herkkujen avulla, sillä suurin osa asiakkaista oli selkeästi vihjeriippuvaisia. Halusin lisää havaintoja vihjeriippuvuudesta sekä asiakkaiden aloitteellisuudesta ja itsenäisestä osallistumisesta.

Tällä kerralla olimme eri tilassa kuin normaalisti. Tämä ei haitannut asiakkaita ollenkaan ja tila mahdollisti myös hyvin kuvien asettamisen seinällä niin, että kaikki asiakkaat näkivät ne hyvin. Ensiksi tein edelliseltä kerralta tutun kierroksen viivoittimeen asetetuilla kuvilla, jonka jälkeen siirsin kuvat kauemmaksi seinälle. Tarkoitus oli, että asiakas valitsee ja hakee seinältä haluamansa kuvan ja ojentaa sen ohjaajalle. Tämä oli erittäin haastavaa osalle asiakkaista ja ajan rajallisuuden huomioiden, otimme vihjeen käyttöön, vaikka sen käyttö ei olekaan suotavaa tilanteissa.

Ensimmäisestä ryhmästä kaksi asiakasta haki mieleisen kuvan seinältä itse ja ojensi sen ohjaajalle. Kaksi asiakasta tarvitsi tukea kuvan hakemiseen ja vahvan vihjeen ("ojenna kuva Kaisalle") toiminnan suorittamiseen. Vasta vihjeen saatuaan he ojensivat kuvan ohjaajalle, joka sanoitti kuvan; "haluat keksin" ja ojensi asiakkaalle samalla keksin. Toisesta ryhmästä yksi haki kuvan seinältä ja ojensi sen ohjaajalle, yksi haki kuvan seinältä, mutta ei ojentanut sitä eteenpäin. Yksi asiakas tarvitsi vahvaa tukea ja

vihjeen toiminnan suorittamiseen ja yksi ei halunnut suorittaa toimintaa ollenkaan. Toisen ja kolmannen harjoituskierroksen jälkeen toiminnan suorittaminen onnistui viideltä asiakkaalta ja kolme tarvitsi tukea ja vihjeen toiminnan suorittamiseen loppuun.

Tämän kerran havaintojen myötä uskon, että vihjeriippuvuudesta pois oppiminen on mahdollista sitkeän ja tiiviin harjoittelun myötä. Kuvat tukevat selkeästi muistia ja kuvien käyttäminen säännöllisesti mahdollistaa asiakkaiden osallisuuden edistämistä. Näiden toimintakertojen jälkeen lisäsimme päivätoiminnan arjessa muiden kuvien kuten pukemiskuvien ja ruokailussa käytettävien ruokajuoma- ja välipala kuvien käyttöä.

5.1.4 PECS harjoittelu jatkuu

Neljännellä kerralla ensimmäisestä ryhmästä yksi asiakas oli poissa, joten otimme tilalle asiakkaan toisesta ryhmästä. Poissaoleva asiakas osallistui toisen ryhmän toimintaan seuraavana päivänä. Myös neljännen kerran suunnitelmaan tuli muutos edellisten kertojen havaintojen perusteella. Katsoin parhaaksi harjoitella edelleen kuvien käyttöä enemmän. Tein tälle kerralle pelipohjat, joissa oli ruokakuvia. Tarkoitus oli tutustuttaa asiakkaat valitsemaan mieluisan ruokakuvan (ruokakuvat käytössä päivätoiminnassa) ja vahvistaa näin päivän ruoan itsenäistä valitsemista kuvien avulla (asiakkaat valitsevat aina aamuisin haluamansa päivän ruuan kahdesta eri vaihtoehdosta, joka tilataan sen jälkeen paikallisesta lounaspaikasta).

Kuulumisten jälkeen jaoin jokaiselle osallistujalle oman pelipohjan, jossa oli neljä erilaista ruoka kuvaa ja yksi herkkukuva. Laitoin viivoittimeen aina kaksi tai kolme kuvaa edellisten kertojen havaintojen mukaan, näistä kuvista yksi oli samanlainen kuin asiakkaan pelipohjassa. Kahden asiakkaan kohdalla käytin useampaa kuvaa kerralla niin, että asettelin kuvat asiakkaan eteen (kuvia oli noin 10 kpl) ja asiakas valitsi tästä joukosta oikean kuvan pelipohjaansa. Kukin vuorollaan valitsi kuvista oikean kuvan. Herkkukuvan osuessa kohdalle, kuva piti ojentaa ohjaajalle ilman vihjettä, joka antoi kyseisen herkun asiakkaalle samalla sanoittaen kuvan. Pelituokio eteni hyvin ja asiakkaat olivat selkeästi tottuneet pelaamaan muistipeli tyypistä peliä. Pelin myötä tutustuttiin päivätoiminnan ruoka kuviin lähemmin ja tuokion jälkeen myös ruokakuvien käyttöä vahvistettiin päivätoiminnan arjessa.

Havainnoin tällä kerralla kuvien hahmottamista ja pyynnön kohdistamista sekä asiakkaan itsenäistä osallisuutta. Mieluisat kuvat motivoivat asiakkaita, mutta asiakkaat myös helposti jumiutuivat mieluiseseen kuvaan. Kuvien merkityksen ymmärtäminen oli ajoittain haasteellista, sillä osa ruokakuvista oli osalle asiakkaista aivan liian epäselviä. Pelipohjan koko olisi voinut olla suurempi (A3), jolloin myös irtokuvien koko olisi ollut isompi ja kuva ehkä näin paremmin hahmotettavissa.

Lisäsimme edelleen kuvien käyttöä arjessa, myös aamutuokioiden päiväjärjestys kuvien käyttöä muutettiin niin, että aamutuokioiden aikana asiakkaiden osallisuus lisääntyisi entistä enemmän. Aamutuokioissa asiakas valitsee itse kahdesta tai useammasta kuvasta sen hetkisen päivän toiminnon ja vie sen itse päiväjärjestykseen seinälle. Näin asiakkaan itsenäinen osallisuus lisääntyy ja kuvien merkitys tarkentuu arjen tilanteisiin. Lukuisat toistot ja motivoivat tehtävät edistävät asiakkaiden itsenäistä osallisuutta ja itsemääräämisoikeuden toteutumista.

5.1.5 Kuvien merkitys

Havainnoin tällä kertaa kuvien merkitystä, asiakkaiden kykyä hahmottaa ja ymmärtää kuvia. Yksi asiakkaista oli poissa tuokiosta. Tuokion keskipisteenä oli päivätoiminnan omien tuokioiden toiminnot. Olin etukäteen selvittänyt päivätoiminnan arjen toimintoja ja valmistanut kuvat pohjautuen heidän käyttämiinsä päiväjärjestys kuviin. Teimme kuvavalintoja pelin merkeissä, jonka havaitsin edellisellä kerralla hyväksi keinoksi. Pelipohjalla oli viisi kuvaa ja asiakkaan oli tarkoitus valita jälleen kahdesta tai useammasta kuvasta oman pelialustan kuva. Käytössä oli kuvia tummalla pohjalla sekä värikkäämpiä kuvia. Laitoin vaihtoehdoksi aina tumman ja värikkään kuvan.

Ensimmäisessä ryhmässä kuvan värin merkitys vaihteli asiakkaiden kesken. Yksi asiakas valitsi aina värillisen kuvan ja toinen mustalla pohjalla olevan, mutta vasta vihjeen ja keskustelun myötä kuvan tarkoitus avautui. Kahdelle asiakkaalle kuvien värin merkitys ei ollut suuri, he ottivat oikean kuvan väristä riippumatta.

Toisessa ryhmässä kaksi asiakasta valitsi kahdesta vaihtoehdosta ja kaksi useasta vaihtoehdosta. Kuvien väri vaikutti selkeästi valintoihin ja tässä ryhmässä myös kuvan

sijainnilla oli merkitys, yksi asiakas valitsi aina helposti ensin oikealla puolella olleen kuvan. Mustan kuvan kontrasti on hyväksi, mutta kuvan sisällön pitää tällöin olla myös hyvin selkeä. Tuokion edetessä yksi mieluinen kuva sai yhden asiakkaan viittomaan kyseistä asiaa (hän ei ollut koskaan aikaisemmin viittonut päivätoiminnassa). Pohdimme ohjaajien kanssa, että rauhallinen tila, selkeä toistuva toiminta ja ryhmässä olleen toisen asiakkaan ja ohjaajan jatkuva viittominen on voinut vaikuttaa positiivisesti asiakkaan viittomisen heräämiseen. Kuvaa näytettäessä uudelleen asiakas viittoi sen jälleen.

5.1.6 Kertausta

Kuudes kerta oli edellisten kertojen kertaamista, suunnitelman mukaan tämän kerran tavoitteena oli koota asiakkaiden mieluisia kuvia päivittäiseen käyttöön. Tein suunnitelmaan jälleen muutoksen perustuen edellisen kerran asiakkaan viittomisen heräämiseen ja PECS kuvanvaihtomenetelmän oppien kertaamiseen. Yhteistyökumppani hyväksyi kaikki suunnitelman muutokset.

Tämän kerran havainnoinnin kohteena oli asiakkaiden kyky vaihtaa kuva haluamaansa asiaan. Pöydällä oli tällä kertaa neljä asiaa ja niitä kuvaavat kuvat. Tarkoituksena oli saada asiakas osoittamaan kuvan avulla mitä hän haluaa. Jaoin ryhmät vielä puoliksi niin, että kaksi asiakasta pelasi ohjaajan kanssa tablet- tietokoneella harjoitellen ohjelman käyttöä sekä hipaisukosketuksen hallintaa ja kaksi asiakasta osallistui kuvanvaihto-osioon, jolloin sain mahdollisuuden hetken ohjata ja havainnoida yksilöllisemmin kuvanvaihtoa.

Ensimmäisen ryhmän asiakkaat ymmärsivät hyvin kuvien merkityksen. Kaksi asiakasta otti heti mieluisan kuvan ja ojensi sen ohjaajalle, joka sanoitti kuvan ja ojensi kyseisen asian asiakkaalle. Kaksi ryhmän asiakasta tarvitsi hieman ohjaajan tukea asian ymmärtämiseen, asian selkiydyttyä hekin löysivät hienosti mieleisensä asiat kuvien avulla. Yksi kuvista (tomaatti) sekoittui omena ja asiakas valitsikin ensiksi sen. Kuitenkaan hän ei halunnut tomaattia, vaan työnsi sen pois. Kysyttäessä, asiakas sanoitti itse kuvan omenaksi. Yksi asiakkaista ei ollut kiinnostunut kuvien tarkoittamista

asioista, jolloin hänen motivaatio ja mielenkiinto ei ollut riittävän suuri toiminnan suorittamiseen.

Toisen ryhmän asiakkaat olivat hyvin mukana ja ymmärsivät hyvin kuvien merkityksen ja osasivat hienosti kuvanvaihtotekniikan. Yksi asiakas viittoi jälleen hänelle mieluisan asian. Lisäksi hän innostui viittomaan vielä toisen asian kysyttäessä häneltä, haluaako hän kyseisen asian. Asiakas silminnähdessä nautti saamastaan huomiosta viittoessaan. Ohjaajat alkavat käyttämään jatkossa tukiviittomia hänen kanssaan arjen tilanteissa.

5.1.7 Omat kuvat

Seitsemännen kerran tarkoitus oli etsiä ja koota kullekin asiakkaalle mieluisia kuvia. Olin edellisten kertojen mukaan koonnut kuvia, joista asiakkaat valitsivat heille tärkeitä kuvia. Jokainen asiakas löysi itselleen vähintään neljä mieluista kuvaa, toiset enemmän kuin toiset. Lopuksi katsoimme asiakkaan valitsemat kuvat yhdessä ja asiakkaat näyttivät toisille omat kuvansa sekä kertoivat kukin omalla tavallaan kuvassa olevan asian.

5.1.8 Lopetus

Viimeiselle kerralle olin valmistanut edellisen kerran kuvista kullekin asiakkaalle oman pienen kuvakaulanauhan, jossa oli koottuna asiakkaan valitsemat kuvat ja lisäksi vielä arjen toiminnan kuvia, muun muassa jano, wc, ruoka, ulos sekä muutama kipuja ja tunnekuva. Tuokion aikana kävimme jokaisen omat kuvat vielä yhdessä läpi. Kaikki tuntuivat olevan tyytyväisiä kuviinsa ja muistoksi jääneeseen kuvakaulanauhaan.

5.2 Selkoryhmätuokioiden analysointi

Aineiston analysointi aloitettiin käymällä kaikkien toimintakertojen havainnot läpi, selventäen ja kirjoittaen ne auki. Tässä kohtaa pohdin mitä oli puhuttu ja miten ohjeistus oli vaikuttanut itse toimintaan tai käyttäytymiseen. Tämän jälkeen yhdistelin omia ja ohjaajien havaintoja pilkkoen ja jäsentäen niitä eroavaisuuksien ja

samankaltaisuuksien ryhmiin värikoodien avulla. Samalla katsoin, löytyikö havainnoista yhteisiä tekijöitä eri kertojen välillä. Jokaisella toimintakerralla olin etukäteen pohtinut valmiiksi, mitä havainnoin. Tämä helpotti havaintojen analysointia teemoitain. Haastattelujen ja arjen havaintojen aineistot kävin lävitse samalla tapaa. Lopuksi yhdistin omat ja ohjaajien havainnot sekä haastattelujen aineistot yhteen, ja etsin ryhmien kesken olevia samankaltaisuuksia ja tiivistin vielä havaintoja yhteen nähdäkseni kaikkien kertojen (kaksi ryhmää ja kahdeksan toimintakertaa, yhteensä 16 toimintakertaa) yhteenvedon kokonaisuutena. Tuloksista kirjoitin yhteenvedon.

Tuokioiden jälkeen asiakkaiden mielipiteet kirjattiin ylös. Osa asiakkaista kykeni antamaan palautetta tuokiosta keskustellen, osa kommunikointikuvien sekä eleiden ja ilmeiden avulla. Toimintatuokioiden asiakaspalautteet koottiin yhteen ja yhdistettiin omieni ja ohjaajien havaintojen kanssa yhteenvedoksi. Haastatteluista nostettiin esille ohjaajien tekemiä arjen havaintoja sekä toimintatuokioiden aikana tulleita havaintoja omasta ja ohjaajien näkökulmista. Kävin läpi havaintoja ja keskusteluja mitä tuokioiden aikana oli tapahtunut ja miten asiakkaat ja ohjaajat toimivat. Näiden kaikkien materiaalien työstön jälkeen aloin etsimään vastauksia asettamiini kysymyksiin.

5.3 Miten kuvakommunikaation vahvistaminen vaikuttaa asiakkaiden osallisuuteen?

Toimintatuokioiden myötä asiakkailla heräsi mielenkiinto kuviin ja tablet- tietokoneen käyttöön. Asiakkaiden osallisuuden edistäminen kuvakommunikaation keinoin arjessa onnistui melko hyvin näin lyhyen intervention aikana. Toimintatuokioiden aikana tehtyjen havaintojen myötä syntyneiden vastauksien perusteella osallisuuden edistäminen on ollut havaittavissa myös arjessa. Arjen toimintojen ja kuvakommunikaation yhdistäminen ja lisääminen arjen toiminnoissa on edistänyt asiakkaiden osallisuutta. Asiakkaiden osallisuus omiin valintoihin on lisääntynyt kuvakommunikaation myötä. He ovat myös osallistuneet aktiivisemmin osaan arjen toimintoihin. Toimintatuokioiden aikana PECS- kuvakommunikaation menetelmä osoittautui avaavaksi tekijäksi osalle (2/3) asiakkaista. PECS-kuvakommunikaation menetelmän avulla asiakkaat alkoivat ymmärtämään kuvanvaihdon perimmäistä tarkoitusta, kuvan vaihtaminen haluttuun asiaan. Kolmasosa asiakkaista ei ollut koskaan käyttänyt kuvakommunikaation aktiivisesti, joka lisäsi haasteita ryhmissä. Kuitenkin tulosten perusteella

voidaan todeta, että tämä ei vähennä kuvakommunikaatiosta syntyvää hyötyä ja, että kuvakommunikaation käytön voi oppia vielä aikuisenakin ja sitä voi käyttää, vaikka ei olisi aiemmin sitä käyttänyt. Kuvakommunikaation oppiminen on mahdollista myös ikääntyneemmille henkilöille, jotka eivät ole aiemmin käyttäneet kuvakommunikaatiota. Kuvakommunikaation myötä asiakkaiden mahdollisuudet ymmärtää asioita ja ilmaista itseään paranevat ja lisääntyvät. Kuvakommunikoinnin harjoittaminen toimintatuokioiden avulla on tuonut asiakkaille lisää rohkeutta ja tukenut heidän omaa jo olemassa olevaa kommunikointitapaa ja taitoa.

Tulosten mukaan kuvien käytöllä on positiivinen vaikutus asiakkaiden osallisuuteen. Asiakkaiden oman mielipiteen esiin tuleminen päivittäin muun muassa juomien ja ruokien valintatilanteissa on edistynyt. Kuvien käyttö arjessa on lisännyt näin myös asiakkaiden omaa päätäntävaltaa.

Toimintatuokioissa tulleiden osallisuuden kokemusten positiivinen vaikutus auttaa myös ymmärtämään ja sisäistämään asioita paremmin. Positiivinen ilmapiiri mahdollistaa onnistumisen kokemuksia. Nämä kokemukset ovat tärkeitä kaikkien, erityisesti vaikeasti kehitysvammaisten asiakkaiden kohdalla. Onnistuneiden kokemusten avulla vaikeasti kehitysvammaisen henkilö kokee ja tuntee osallisuutta ympäröivään yhteisöön. Toiminnan kautta osallisuus lisääntyy.

5.4 Miten kuvakommunikoinnin vahvistaminen vaikuttaa asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen?

Asiakkaiden itsemääräämisoikeuden edistäminen osallisuutta lisäämällä oli myös havaittavissa arjessa osalla asiakkaista. Asiakkaiden oman mielipiteen esiintuomisen haasteita voidaan pienentää ja poistaa oikeanlaisella kommunikointitavalla. Tämän lyhyen intervention aikana itsemääräämisoikeuden vahvistamisen vaikutuksia ei ollut havaittavissa arjessa paljoakaan. Asiakkaiden omien valintojen tekemisen lisääminen kuvakommunikoinnin avulla edisti myös itsemääräämisoikeuden toteutumista. Myönteiset kokemukset ja uusien kokemusten tarjoaminen itsensä ilmaisemiseen vahvistivat vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Asiakkaiden itsensä ilmaisemisen vahvistaminen kuvakommunikaation avulla vaikutti positiivisesti itsemääräämisoikeuden edistämiseen. Asiakkailta oli kuvakommunikaation myötä enemmän mahdollisuuksia valita, jolloin myös oma päätäntävalta lisääntyi.

Asiakkailla saattaa olla haasteita ilmaista omia mielipiteitään. Kuitenkin tiiviillä ja pitkäjänteisellä työllä on mahdollisuus löytää yksilölle sopiva kommunikointikeino. Vaikeasti kehitysvammaisen olemuskieli, eleet ja ilmeet ilmaisevat usein hänen valintojaan. Olemuskielen ymmärtäminen saattaa tuottaa vieraille ihmiselle haasteita, jolloin valintojen oikein tulkitseminen on haastavaa. Kuvakommunikaation käyttäminen olemuskielen rinnalla tukee ja auttaa ymmärtämään henkilön omaa olemuskieltä.

Havainnointi osoittautui hyväksi keinoksi oppia ymmärtämään vaikeasti kehitysvammaisen viestejä. Jo pienikin ele voi kertoa paljon. Myös oman toiminnan pohtiminen ja muuttaminen saattaa aukaista väylän vaikeasti kehitysvammaisen viestien ymmärtämiselle ja henkilön itsemääräämisoikeuden edistämiseksi. Positiivinen ja aito läsnäolo antaa molemmille osapuolille enemmän. Uusien kokemusten tarjoamisen ja positiivisen ilmapiirin ylläpitämisen kautta voidaan selvittää mistä vaikeasti kehitysvammaisen pitää ja mitä hän haluaa. Kuvakommunikaation keinoin voidaan tarjota vaikeasti kehitysvammaiselle keino ilmaista itseään selkeämmin. Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen vaatii asiakkaan kuuntelemista ja avointa yhteistyötä kaikkien osapuolten kanssa. Työyhteisön asiantuntemus on tässä tärkeää. Onnistunut vuorovaikutus ja viestintä ovat itsemääräämisoikeuden vahvistamisen perusta. Jatkuva pohdinta miten ymmärrämme asiakasta ja miten asiakas ymmärtää meitä kehittää uusia keinoja ja mahdollisuuksia kommunikointiin. Asiakkaan mielipiteen selvittämiseen tulee löytää sopivia keinoja ja ratkaisuja. Kuvakommunikaation tarjoamat mahdollisuudet helpottavat arjen toimintojen ymmärtämistä ja päivän hahmottamista. Jo muutamalla kommunikaatiokuvalla saadaan toimivia ratkaisuja vaikeasti kehitysvammaisen henkilön itsensä ilmaisemiseen. Kuvakommunikaation käytössä yksilöllisten ratkaisujen löytäminen ja niiden käyttäminen vaativat kuitenkin aikaa ja kärsivällisyyttä.

5.5 Miten ohjaajat kokivat tehostetun kuvakommunikaation käytön lisäävän asiakkaiden ja ohjaajien välistä vuorovaikutusta?

Tutkimuksesta saadun asiakaspalautteen ja ohjaajien havaintojen sekä haastattelujen mukaan toimintatuokit olivat pääsääntöisesti hyviä, sopivia ja mielekkäitä asiakkaille. Keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden mielipiteiden esiintuominen vaatii toimivia ja henkilöä itseään motivoivia keinoja. Näiden erilaisten

keinojen löytäminen on mahdollista tiiviin, pitkäjänteisen ja avoimen työskentelyn myötä. Kommunikointi keinojen muokkaaminen yksilöllisesti asiakkaalle sopivaksi tukee henkilön omaa ajattelua ja antaa mahdollisuuden oman näkemyksen esiin tulemiseksi. Kuvakommunikointi toimii jäsentämisen tukena ja helpottaa näin myös arjen tilanteiden hahmottamista.

Ohjaajien kokemusten mukaan kuvakommunikoinnin vahvistamisella oli positiivinen vaikutus asiakkaiden omien valintojen tekemiseen. Kuvakommunikointi lisäsi asiakkaiden ja ohjaajien välistä vuorovaikutusta osalla asiakkaista. Vuorovaikutuksen lisääntyminen näkyi muun muassa ruokailutilanteissa ja hetkittäin arjen toimintatilanteissa. Asiakkaiden ja ohjaajien vuorovaikutuksen lisääntyminen on suhteessa osallisuuden. Osallisuus lisääntyy vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutus lisääntyy osallisuuden lisääntyessä. Kuvakommunikaatio helpottaa asiakkaan ymmärtämistä epäselvissä tilanteissa, joissa asiakas ei jostakin syystä kykene ilmaisemaan itseään selkeästi. Kaikki mukana olleet ohjaajat kokivat, että kuvakommunikaatiota voi hyödyntää tulevaisuudessa yhä enemmän asiakkaiden arjessa. Toiminnan eteenpäin viemiseksi ohjaajille syntyi kehitysajatuksia ja suunnitelmia erilaisista tuokioista, esimerkiksi viittomapiiri, selkopaja ja selkotuokiot. Näiden avulla opinnäytetyön tulosten merkitys kasvaa ja opinnäytetyön myötä osalla asiakkaista osallisuus, itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja vuorovaikutus on vahvistunut.

Ohjaajien haastattelujen ja omien havaintojen mukaan, asioiden lukuisat toistot, motivoivat harjoitteet vahvistavat asiakkaan muistia ja ymmärrystä. Asioiden kertaaminen on hyödyksi niin asiakkaille kuin ohjaajillekin. Toistojen avulla asiakkaiden ymmärrys oman mielipiteen ilmaisuun ja sen vaikutukseen vahvistui. Toimintatuokioiden jatkaminen ja kehittäminen sekä kuvakommunikoinnin käyttäminen luo mahdollisuuksia asiakkaiden osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistämiseksi.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tehtävänä oli selvittää miten kuvakommunikoinnin vahvistaminen vaikuttaa aikuisten keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten asiakkaiden

osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen, sekä miten ohjaajat kokivat tehostetun kuvakommunikoinnin käytön lisäävän asiakkaiden ja ohjaajien välistä vuorovaikutusta. Aiheen valintaan vaikutti pitkä työhistoriani kehitysvammaisten parissa. Työn kautta olen huomannut puutteita aikuisten kehitysvammaisten kommunikaatiokeinoissa. Koen, että opinnäytetyöllä oli positiivisia vaikutuksia ensisijaisesti asiakkaan, mutta myös heidän parissaan työskentelevien ohjaajien arjen päivittäisissä toiminnoissa. Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan työläs ja haasteellinen teoreettisen tiedon rajaamisen, monivaiheisen työn suunnittelun ja toteuttamisen vuoksi. Mielenkiintoiseksi osaksi koin selkoryhmätoimintatuokioiden ohjaamisen ja asiakkaiden kanssa toimimisen.

Kuvakommunikaatiokuvien käyttö arjen toimintojen ja keskustelun tukena lisää vaikeasti kehitysvammaisen osallistumismahdollisuuksia ja oman mielipiteensä ilmaisua. Kuvat auttavat keskittymään asiaan, tukevat muistia ja auttavat jäsentämään asioita pienissä osissa. Kuvia on mahdollista käyttää onnistuneesti myös sellaisten henkilöiden kanssa, joilla ei ole aiempaa kokemusta kuvien käytöstä. Positiivisella suhtautumisella, kärsivällisyydellä, henkilökunnan tuella ja ympäristöllä on suuri vaikutus kuvakommunikaation onnistumiseen. Puhetta tukevien menetelmien käyttö voidaan aluksi kokea työlääksi, joten on tärkeää, että koko työyhteisö on sitoutunut niiden käyttöön. Kuvien käytössä töiden jakaminen on tärkeää, näin kuormittavuus jakaantuu tasapuolisesti ja vastualueet ovat havaittavissa helposti. Kuvien käyttö vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä kaikilta. Kuvakommunikoinnin käytön hyödyt tulevat näkyviksi, kun kuvakommunikointi alkaa sujua. Kuvakommunikoinnin aloittaminen on haaste, joka vaatii rohkeutta puolin ja toisin. Kuvien avulla heikommin kommunikoivat tai puhumattomat henkilöt pääsevät osallistumaan ja ilmaisemaan itseään ja omia mielipiteitään. Kuvakommunikaatiota tulee hyödyntää keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden kanssa.

Osalle asiakkaista kuvien käyttö on edelleen haasteellista muun muassa keskittymisen ja jumiutumisen vuoksi. Osa asiakkaista saattaa ottaa lähempänä olevan kuvan ilman keskittymistä siihen mitä kuvassa on. Kysyttäessä kuvasta kuvan merkitys on kuitenkin selvä. Tulokset vaihtelivat riippuen asiakkaan vireystilasta, keskittymisestä ja ohjauksen tarpeesta sekä kehitysvamman asteesta. Asiakkaan vireystilalla ja motivaatiolla on suuri merkitys kuvakommunikoinnin onnistumiselle. Vireystilan ollessa

heikko osallisuuden lisääminen kuvien avulla on haastavaa. Vireystilan heikkouden syyt voivat olla moninaisia, esimerkiksi osa voi johtua sairaskohtauksista, jolloin vireystilan parantuminen ei onnistu hetkessä. Toisinaan vireystilan heikkous voi johtua motivaatiotekijöistä, jolloin motivointikeinojen löytäminen ja niiden käyttäminen avaisi väylän kuvakommunikointiin.

Vaikeasti kehitysvammaisen asiakkaan kohdalla asioiden yhteys ja selkeys on oltava asiakkaalle sopiva. Toisinaan toiminnan kuvaaminen osalle asiakkaista onnistuneesti niin, että asiakas ymmärsi mistä oli kyse oli haastavaa. Tämän myötä pohdin varsinkin kahden asiakkaan kohdalla, että jatkuvien toistojen ja harjoittelun avulla kuvakommunikointi voidaan saada toimivaksi myös heidän kohdallaan pitkällä aikavälillä. Tämä vaatii kaikilta osallisilta kärsivällisyyttä. Yksilölliset ratkaisut ovat tässä hyväksi ja kuvakommunikointikuvien käyttöä voidaan aina muokata asiakkaalle yksilöllisesti.

Kuvien käyttö kehitysvammaisten päivätoiminnassa on mielestäni tärkeää. Kuvat toimivat ymmärtämisen ja muistin tukena, syy- seuraus suhteen avaajina, valintojen mahdollistajina, tarkkaavaisuuden sekä osallistumis- ja vuorovaikutusmahdollisuuksien lisääjinä. Kuvien avulla asioiden muistaminen selkeästi helpottuu ja asiakkaat hyötyvät kuvien käytöstä.

LetMeTalk- kuvakommunikointiohjelma jäi tutkimuksessa hieman taka-alalle, koska se koettiin haasteelliseksi vaikeasti kehitysvammaisten kanssa. Kommunikointisovelluksen haasteena oli kuvien pieni koko ja liikkuva pohja. Kuvien järjestäminen pohjaan oli mielestäni haasteellista. Asiakkaiden hahmottamisen sekä silmän ja käden yhteistyön kannalta kuvien määrä ei saa olla liian suuri, ja tämän vuoksi tein jokaiselle asiakkaalle oman kansion ohjelmaan. Näin minulla oli koko ajan jokaisen asiakkaan omat mieluisat kuvat saatavilla. Tabletin kosketuksen täytyy olla hipaisu tyyppinen. Osa asiakkaista painoi tabletin kuvaa hyvin raskaasti, jolloin mitään ei tapahtunut. En onnistunut säätämään kosketuksen vahvuutta asetuksista. Suurin osa asiakkaista oli hyvin kiinnostuneita tabletin käytöstä, ja he harjoittelivatkin heti alusta asti ahkerasti sen käyttöä.

Ohjelman hyvänä puolena koettiin kuvaa koskettaessa tuleva samanaikainen puhe, joka vahvisti kuvan merkitystä. Tämä lisäsi selkeästi huomiota ja kiinnostusta

ohjelman käyttöön. Asiaa yhdessä pohdittuamme, katsoimme parhaaksi harjoitella tablet-tietokoneen käyttöä päivätoiminnan toimintapajoissa. Oppimista voidaan syventää esimerkiksi selkeiden pelien avulla ja hyödyntää sitä myös lievästi kehitysvammaisten työtoiminnassa keskustelun tukena.

Selkoryhmätuokioiden aikana molempien ryhmien asiakkaiden osallisuus lisääntyi selvästi. Osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat havaintojen mukaan yksilölliset tekijät, kuten asiakkaan vireys, ympäristötekijät, kuten tilan rauhallisuus (ei ylimääräistä hälinää / liikettä ympärillä) ja motivoivat tekijät, kuten asiakkaalle mieluisat toiminnot. Osallisuuden lisääntyminen johtaa itsemääräämiseen edistämiseen. Oman mielipiteen ilmaiseminen ja sen todeksi tekeminen ovat myös vaikeasti kehitysvammaiselle henkilölle jokapäiväinen oikeus.

Selkoryhmätuokioiden alkaminen heti päivälevon jälkeen ei välttämättä ollut paras aika tuokion pitämiselle. Ympäristön vaikutus toimintaan ja toiminnan sujumiseen on suuri, rauhallinen, selkeä tila ja strukturoitu toiminta vaikuttaa positiivisesti. Positiivisen mallioppimisen mahdollistaminen toimintatuokioiden aikana on hyväksi.

Tutkimuksen toteutusvaiheessa kahdeksan kerran selkoryhmä tuokioiden aikana osa asiakkaista kehittyi kuvakommunikaation käytössä. Osallisuuden sekä itsemääräämisoikeuden lisääntyminen oli havaittavissa myös joissakin arjen tilanteissa. Suurelle osalle asiakkaista kuvakommunikaatio on vielä haastavaa, mikä on ymmärrettävää näin lyhyen intervention jälkeen. Asiakkaat kuitenkin hyötyvät kuvakommunikaatiosta ja tämän käytön harjoittelua tulee jatkaa tiiviisti ja usein arjen tilanteissa eri ihmisten kanssa. Tiivis harjoittelu, selkeä rauhallinen tila ja strukturoitu ohjelma, jatkuvat lukuisat toistot ja motivaation ylläpitäminen sekä positiivinen kannustus ja ohjaus ovat avaimia kuvakommunikaation onnistumiseen.

Jätin yhden herkkukuvan käytettäväksi päivätoiminnan arkeen, tarkoitus oli asettaa kuva näkyville paikkaan, josta se olisi helposti löydettävissä. Tavoitteena oli, että asiakas löytää kuvan ja tuo sen ohjaajalle, ja saa kuvan osoittaman asian. Tämä kokeilu ei onnistunut. Yksi asiakas oli havainnut kuvan ja osoittanutkin sitä, mutta ei ollut ojentanut kuvaa eteenpäin saadakseen kuvan osoittaman asian. Pohdimme kuvan paikkaa, kuva oli samalla seinällä, jossa päiväjärjestys kuvat. Päiväjärjestys kuvia ei saa ottaa seinältä pois, joten on mahdollista, että kyseinen asiakas ei sen vuoksi ottanut kuvaa

pois seinältä. Kuvan paikkaa olisi pitänyt muuttaa ja harjoituskuvia olisi pitänyt olla enemmän sekä eri paikoissa saatavilla.

Ohjaajien mukaan ottaminen tuokioiden suunnitteluun olisi ollut hyväksi, mutta ohjaajien ajan ollessa rajallinen arjen toiminnan sujuvuuden vuoksi, en ehtinyt keskustella ohjaajien kanssa tuokioiden toiminnan suunnittelusta seuraavalle kerralle. Tämä olisi mielestäni edistänyt sitoutumista ja keinojen siirtymistä vieläkin luontevammin arjen toimintoihin. Kuvakommunikoinnin yhtenä haasteena on kuvien saatavilla olo, kuvat pitäisi olla aina helposti saatavilla ja käytettävissä. Myös kuvien valitseminen asiakkaille sopiviksi ja niiden valmistaminen vie aikaa.

Onnistumisen kokemukset vaikuttavat positiivisesti osallisuuden lisääntymiseen. Onnistumisen kokemuksia tuetaan ympäristön kehittämällä siten, että ympäristö huomioi ja tukee osallisuutta. Ympäristöä muokkaamalla sekä toiminta- ja ajattelutapoja kehittämällä lisätään osallisuutta. Motivoivilla asioilla on suuri merkitys toimintojen suorittamiseen ja asiakkaiden osallisuuteen.

Aineistonkeruussa ryhmähaastattelun lisäksi olisi voinut käyttää ennalta tehtyä kyselykaavaketta, johon kukin ohjaaja olisi saanut vastata itsenäisesti, tällöin vastausten samankaltaisuus tai erilaisuus olisi voinut tulla esille moninaisemmin. Havaintoja oli haastava kirjata samanaikaisesti toiminnan kanssa, koska toimin itse vetäjänä ja osallistujana selkoryhmätoimintatuokioissa. Ohjaajien havaintojen kirjaamisessa olisi ollut hyvä käyttää lisäksi viikoittaista seurantalomaketta, johon ohjaajat olisivat voineet kirjata omat havainnot arjesta ylös heti.

Haastattelujen ja toiminnan myötä näkyi selvästi, että ohjaajat arvostavat asiakkaiden mielipiteitä ja, että asiakkaiden osallisuutta ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä keskinäistä vuorovaikutusta halutaan vahvistaa entisestään. Ohjaajien kiinnostus kuvakommunikoinnin käyttöön lisääntyi. Kuvien käyttö arjessa on onnistunut tutkimuksen aikana melko hyvin osalla asiakkaista. Kuvakommunikaation käytön vahvistamisen myötä asiakkaat ovat aktivoituneet toimintaan enemmän ja esimerkiksi aamutuokioissa asiakkaiden osallisuus on lisääntynyt.

Tarkastelin kuvakommunikoinnin vaikutuksia myös sosiaalisen ja toimintakyvyn näkökulmasta. Yksilön mahdollisuudet toimia ja osallistua lisääntyivät toimintatuokioiden aikana. Ryhmien keskinäiset kemiat toimivat hyvin. Tuokioiden onnistuneella ryhmäjaolla oli positiivinen vaikutus tuloksiin. Ohjaajien näkemyksellä on tässä suuri merkitys, he tuntevat asiakkaiden kemiat toisiaan kohtaan ja tietävät mahdolliset edistävät ja estävät tekijät. Ympäristön merkitys korostui toiminnassa, selkeä rauhallinen tila antoi mahdollisuuden rauhalliseen toimintaan ja lisäsi positiivisesti asiakkaiden osallisuutta. Ohjaajien havaintojen mukaan levotonkin asiakas jaksoi keskittyä paremmin rauhallisessa tilassa kuin normaalisti käytettävässä tilassa. Strukturoitu toiminta helpottaa toiminnan jäsentämistä ja asioiden ymmärtämistä. Osiksi pilkottu ohjelma on helppo mukauttaa yksilöllisesti. Ohjaajien antama tuki ja ohjaus ovat ensiarvoisen tärkeää asiakkaiden omien mielipiteiden ja toiveiden onnistumiselle. Toisinaan pitkään parina työskennelleen ohjaajan ja asiakkaan välille on voinut syntyä itsestäänselvyksiä, jolloin asiakas ei välttämättä saa haluamaansa vaan asia tehdään niin kuin se on tehty yleensä.

Ohjaajan kuvaama esimerkki arjen tilanteesta; asiakas on aina juonut maitoa aterian yhteydessä. Asiakkaalta kysyttiin kuvien avulla haluatko vettä vai maitoa, asiakas oli näyttänyt haluavansa vettä. Kun ohjaaja poistui hakemaan vettä, oli tällä välin toinen ohjaaja kaatanut tuttuun tapaan maitoa asiakkaalle. Asiakas oli reagoinut tähän kaatamalla maitolasin. Saatuaan vettä tilalle, hän oli juonut lasin tyhjäksi.

Tämän arjessa tapahtuneen todellisen tilanteen myötä, voimme nähdä kuvien mahdollisuuden kommunikaation haasteissa.

Toimintatuokioiden vaatimukset yksilön toimintakykyyn nähden olivat sopivia ja mielekkäitä suurelle osalle asiakkaista. Yhden asiakkaan kohdalla tuokioiden tehtävät koettiin helpoiksi hänelle. Kahden asiakkaan kohdalla kuvakommunikointi kuvien valinta onnistui useammasta kuvasta, jolloin tehtävien kuvakapasiteettia oli lisättävä motivoinnin ylläpitämiseksi. Kuvakommunikointikuvien määrää täytyy tarkkailla toiminnassa, sillä osa asiakkaista selkeästi kykenee hahmottamaan useamman kuvan sarjasta. Kuvakommunikoinnissa alkuun kannattaa kuitenkin lähteä maksimissaan kolmen kuvan sarjasta. Toiminnan tullessa tutuksi kuvia voidaan lisätä haasteellisuuden ja toiminnan kehittämisen sekä asiakkaan motivaation ylläpitämiseksi. Ympäristön

vaikutus mallioppimisessa on huomioon otettava asia arjessa. Yksi asiakas alkoi viittoja tukiviittomia toimintatuokioiden myötä. Rauhallinen tila ja toinen viittova asiakas edesauttoi mielestäni asiakkaan viittomista. Mallioppiminen on helpompi oppia ja havaita pienemmässä ryhmässä ja rauhallisessa tilassa. Asiakkaiden toimintakyky tulisi huomioida muun muassa ryhmäjaossa niin, että ryhmässä olisi aina toimintakykyä tukevaa ja edistävää toimintaa ja toimijoita. Yksilön vahvuuksien tunnistaminen on tärkeää, koska vahvuuksien hyödyntäminen auttaa heikompien toimintojen vahvistamisessa ja toimintakyvyn edistämisessä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kuvakommunikoinnilla pystytään lisäämään keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisten osallisuutta ja helpottamaan kaksisuuntaista vuorovaikutusta. Kuvakommunikointi vaatii aikaa ja pitkäjänteistä kärsivällisyyttä ja sitä on syytä toistaa järjestelmällisesti arjen toiminnassa, jotta se saadaan asiakkaille tarkoituksenmukaiseksi ja toimivaksi. Osallisuuden vahvistaminen ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen on näiden keinojen kautta mahdollista.

LÄHTEET

Esperin www – sivut 2019. Viitattu 25.5.2019. <https://www.esperi.fi/hoitokodit-kehitysvammaisille/esperi-toimintakeskus-oivapaja-sastamala>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Huhtanen K. (toim.) 2012. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto. Helsinki. Oppimateriaalikeskus Opik.

ICF 2004. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Stakes.

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 33/2017. Helsinki. Viitattu 22.11.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0

Juurikainen, O. 2018. Saatan oppia hitaasti. Vinkkejä toiminta-alueittain opiskelevien lasten ja nuorten opetukseen. Saksa. Sanoina.

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Kinnunen – Kakko, M. 2015. Mahdollistava lähimmäisyys ja arkeistava aistityö. Rinnekodin julkaisusarja, julkaisu 1. Rinnekoti-Säätiö. Helsinki. Libris Oy.

Kehitysvammaliiton www - sivut 2019. Viitattu 28. 5.2019. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/kommunikoinnin-apuvalineet/>

Koivu, M. (2016). Kehitysvammaisuus. Määrittely, liitännäissairaudet ja kohtaaminen. Viitattu 10.9.2019 http://www.avi.fi/documents/10191/7571061/Kehitysvammaisuuden_maarittely.pdf/5d3bd133-e6e5-417e-9459-d181b9dc3374

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977. L 20.5.2016/381.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000. L 22.9.2000/812.

Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Kehitysvammaliitto. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

LetMeTalk infon www - sivut 2019. Viitattu 20. 7. 2019. <https://www.letmetalk.info/tutorials.html>

Mäki, M. Toimimalla osallisuuteen. OIVA-hanke, vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen kehittämishanke 2005-2008. Kehitysvammaliitto. Tikoteekki.

Nívarpää - Hukki, E., Tanskanen, H. & Tarpila, S. 2012, teoksessa Huuhtanen, K. (toim.) puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto. Helsinki. Oppimateriaalikeskus Opike.

Rouhiainen, V-P & Viinamäki, K. 2015. Osallisuuden portaat kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnassa. Opinnäytetyö YAMK. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Selkokieli ja vuorovaikutus projekti 2007- 2009. Kehitysvammaliitto Ry.

Seppälä, H. 2014. Käsitteistä. Neuvonta, kysymyksiä ja vastauksia. Viitattu 27.5.2019. <https://verneri.net/yleis/kasitteista>

Seppälä, H. 2017. Erilaiset Eväät. Kirja kehitysvammaisuudesta. Kehitysvammaliitto. Helsinki. Oppimateriaalikeskus Opike.

Seppälä, H. & Sundin, M. 2011. TOIMI Menetelmä psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaamiseen. Helsinki. Kehitysvammaliitto, tutkimusjulkaisu.

Terveyskylän www – sivut 2019. Viitattu 27.5. 2019. <https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/ammattilaisille/apuv%C3%A4lineet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www- sivut 2019. Viitattu 22.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisten-ihmisten-osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www- sivut 2019. Viitattu 26.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/itsemaaramisoikeuden-tukeminen#itsemaaramisoikeus>

Timonen, T. & Hämäläinen, P. (toim.) 2019. Autismikirjon kuntoutusmenetelmät. Jyväskylä. PS-kustannus.

Rissanen, P. Kallanranta, T. & Suikkanen, A. 2008. 2. painos. Kuntoutus. Helsinki. Duodecim.

Vernerinet www - sivut 2019. Viitattu 23.7.2019 <https://verneri.net/yleis/itsemaaramisoikeus>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä. Tammi.

Vilkka H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. 2015. 4. uudistettu painos. Tutki ja kehitä. Jyväskylä. PS-kustannus.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Viitattu 26.4.2020 <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524517560>

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista /2016. L. 2016/27. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

LIITTEET

Liite 1. Toiminnallisen tutkimuksen alustava suunnitelma, selko ryhmät.

Tutkimuksessa on mukana kahdeksan asiakasta, toiminnan sujumiseksi ryhmät on jaettu kahteen ryhmään. Ryhmissä on mukana minun lisäksi yksi – kaksi ohjaajaa.

Pidän henkilökunnalle infon ennen selko ryhmien alkua, jossa kerron lyhyesti ryhmien toiminnasta sekä tutustun itse asiakkaisiin. Henkilökunta on sitoutunut käyttämään kuvakommunikointi kuvia päivätoiminnan arjessa tutkimuksen ajan säännöllisesti, jotta tutkimuksen aikana tulisi mahdollisimman paljon toistoja kuvien käytöstä. Ryhmissä on aina käytössä kuvakommunikointi kuvat ja LetMeTalk – kuvakommunikointiohjelma kommunikoinnin tukena. Ryhmien teemat liittyvät päivätoiminnan arjen toimintoihin. Ryhmien tarkoitus on vahvistaa ja tukea kuvakommunikoinnin käyttöä päivätoiminnassa sekä edistää osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta.

Havainnoin ryhmää ja sen jäsenten toimintaa joka kerralla. Jokaisen kerran jälkeen kysyn osallistujilta mielipidettä tuokiosta kuvilla (kolme kuvaa, joista voi valita). Kirjaan ylös havaintojani ja pidän niistä havaintopäiväkirjaa. Pyrin haastattelemaan paikalla olleita henkilökunnan jäseniä joka kerran jälkeen varmistaen päivätoiminnan arjen sujumisen. Haastattelen myös koko henkilökuntaa kuvakommunikoinnin sujumisesta arjessa tutkimuksen aikana.

Ensimmäisellä kerralla teemana on minä, kuka olen, missä asun, mistä pidän ja en pidä sekä mitä haluan. Tutustumme toisiimme tehden kukin oman esittelytaulun itsestä. Samalla tutustumme kuvakommunikointi kuviin ja LetMeTalk- kuvakommunikointi ohjelmaan. Minun tehtävänäni on luoda positiivinen, arvostava ja kaikki huomioon ottava ilmapiiri.

Toisen kerran teema on ruoka. Keskustellaan kuvien avulla ruuasta ja ruokailuun liittyvistä asioista. Olen kartoittanut etukäteen asiakkaiden mieltymyksiä ja olen hankkinut tähän kertaan jokaisen mieli herkkuja maisteltavaksi. Keskustellaan kuvien avulla omista mieliruuista ja herkuista. Tarkoituksena on madaltaa ja luoda myönteinen suhde kuvien käyttöön omien mieltymysten ja herkkujen avulla.

Kolmannella kerralla jatkamme ruokailuun liittyvillä asioilla. Kertaamme edellisen kerran asioita ja keskustelemme ruokailuun yleisesti liittyvistä asioista. Harjoitellamme kuvien avulla pyytämään lisää / juomaa ja osoittamaan jos en halua jotakin. Tämän kerran tarkoitus on vahvistaa kuvien mahdollisuuksia ja osoittaa oman mielipiteen tärkeyttä.

Neljännän kerran teema on päivätoiminnan toiminta. Keskustellaan kunkin jäsenen mielitoiminnasta päivätoiminnassa. Onko se mahdollisesti askartelua, ulkoilua, jump-paa, musiikkia, rentoutusta tai jotakin muuta. Tämän kerran tarkoitus on tuoda esille omaa mielipidettä päivätoiminnan toiminnoista ja ohjelmasta.

Viides kerta liittyy edellisten kertojen asioiden kertaamiseen. Keskustelemme päivätoiminnan mielekkäistä toiminnoista ja ruokailuun liittyvistä asioista. Tarkoituksena saada aikaan oman mielipiteen ilmaisua ryhmän kanssa.

Kuudennella kerralla etsimme kullekin jäsenelle mielekkäitä ja tärkeitä kuvia eri toiminnoista ja mielenkiinnon kohteista. Tarkoituksena olisi koota henkilökohtainen pieni kuvakommunikointi vihko.

Seitsemännellä kerralla jatkamme edellisen kerran asioita ja kokoamme kullekin ryhmän jäsenelle edellisen kerran valituista kuvista kuvakommunikointi vihon. Kuvat kootaan yhdeksi pieneksi vihoksi, joka jää kullekin jäsenelle omaan käyttöön. Kuvat kulkevat näin aina mukana ja ovat tarvittaessa helposti käytettävissä. Tarkoitus on, että ryhmän jäsenet oppisivat näyttämään tarvittaessa tästä vihosta oman mielipiteen arjen toiminnoissa. Näin osallisuuden tukeminen ja itsemääräämisoikeuden vahvistaminen mahdollistuisi.

Kahdeksas ja viimeinen kerta harjoitellaan kuvien käyttöä oman vihon avulla. Tarkoituksena vahvistaa kuvien käyttöä arjen toiminnoissa.

Liite 2. Saatekirje

Hei Oivapajan asiakas ja hänen huoltajansa!

02.11.2019

Opiskelen Satakunnan Ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen ohjaajaksi. Teen opinnäytetyötä liittyen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemiseen kuvakommunikoinnin keinoin kehitysvammaisten päivätoiminnassa.

Tarkoituksena on tehdä opinnäytetyöhöni liittyvä tutkimus, jossa tutkin kuvakommunikoinnin lisäämisen vaikutuksia keskivaikeasti ja vaikeasti kehitysvammaisen asiakkaan osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen päivätoiminnassa. Tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää päivätoiminnan arjessa. Tutkimukseen kuuluu kahdeksan kerran toiminnallinen ryhmätapaaminen, josta käytetään nimeä selkoryhmätuokio. Ryhmät kokoontuvat päivätoiminnan aikana kerran viikossa joulukuussa 2019 – tammikuussa 2020. Minun lisäksi ryhmissä on yksi / kaksi ohjaajaa henkilökunnasta. Lisäksi tutkimukseen kuuluu henkilökunnan haastattelua ja havainnointia ryhmä työskentelyn eri vaiheissa. Tuokioissa käytän apuna nauhoitusta. Nauhoituksen aineisto tuhotaan tietojen keräämisen jälkeen.

Ryhmien tärkeänä osana ovat kuvakommunikointikuvat ja LetMeTalk- kuvakommunikointiohjelma. Kuvakommunikointi perustuu PECS- kuvanvaihtokommunikointi menetelmään.

Kaikki tutkimusprosessiin liittyvä tieto käsitellään luottamuksellisesti. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja halutessaan siitä voi kieltäytyä ja sen voi keskeyttää. Asiakkaan osallistuminen tutkimukseen olisi tärkeää, jotta tutkimuksesta tulisi tarpeeksi kattava. Uskoisin myös, että ryhmässä työskentely olisi asiakkaalle mieluista ja antoisaa.

Ystävällisin terveisin Katja Kaski

Lisätietoja voi tiedustella puhelimitse 0407754128/Katja tai sähköpostitse katja.kaski(at)student.samk.fi / opinnäytetyön ohjaava opettaja sirpa.jaakkola-hesso(at)samk.fi

 Asiakas _____ osallistuu ____
 ei osallistu ____

allekirjoitus:

asiakas _____

huoltaja _____

päiväys _____